

52084

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET

40. ÉVFOLYAM 1941 OKTÓBER

Munkáslakótelepek jelentősége *
OTI elnök és városrendező beszél-
getése * Az OTI Horthy Miklós
kertes családi háztelepe * Ipar-
telepek munkáslakásai és munkás-
jóléti intézményei * Mezőgazda-
sági munkáslakóház * Sokgyerme-
kes családok háza Székesfehérvár-
rott * Székesfehérvár Berényi-úti
kislakásos telep * Vámház és
vámőrlakás Székesfehérvárott *
Kassai körzeti szakirányú Iparos
és kereskedő tanonciskola * Épület-
szerkezetek * Külföldi lapszemle

UNGARISCHE BAUKUNST • ARCHITETTURA UNGHERESE • ARCHITECTURE
HONGROISE • HUNGARIAN ARCHITECTURE • MADJARSKO GRADJEVINARSTVO

SZERKESZTI : VITÉZ IRSY LÁSZLÓ

FREDAL

ALUMINIUM
HORGANYÓIVÓZET

LEMEZ,
SZALAG,
RÚD,
HUZAL,
CSŐ,
IDOM,
SZEGECS,
STB.

Budapest, VI.,
Vörösmarty-u. 36. Tel.: 128-845, 128-314

Üvegselyem-, Üphon

hő- és hangszigetelés

Baka és Gróza, XIV, Hungária-körút 130
Telefon: 497-122

Hrauda Károly és Fia

okl. gépészmérnök

Budapest, XIII., Forgách-utca 20. Telefon: 298-990

**Közp. fűtések, vízvezeték-
és csatornázási berendezé-
sek, szellőzőberendezések,
óvóhelyberendezések**

ZSIGMONDY BÉLA

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Híd-, víz-, partfal-,
vasbeton- és kútépítési,
alapozási, csatornázási, légvédelmi,
óvóhely építési és
mélyfúrás vállalat

BUDAPEST, XI., HORTHY M.-ÚT 92

TELEFON: 268-920

STIEBER

FÉLE ÉPÍTÉSI ÉS IPARI R.-T.
BPEST, XI. CSURGÓI-ÚT 28.

Csiszoló korongok — Üvegtetők
gyártása — Minőségi kivitelben

A c é l a b l a k o k

F é m p o r t á l o k

S a j t o l t a j t ó k é s t o k o k

É p ü l e t l a k a t o s

é s v a s s z e r k e z e t e k

KOLLARIT

MŰSZAKI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI-ÚT 101. TELEFON: 136-228

Szádfalazás Cölöpözés Víztelenítés

LISKA JENŐ

okl. gépészmérnök

Budapest, VIII., Orczy-út 22

Telefon: 342-951

Roessemann és Kühnemann-Epp és Fekete-Harmatta Egyesült Gépgyárak és Csömű Rt.

Budapest, III., Római fürdő
Telefon: 162-140*

Mechanikai emelő- és szállítóberendezések — Kazánházi szén- és salak-
szállító berendezések — Sodronykötélpályák, függővasutak — Szabványos
és keskenyvágányú vasúti felszerelések — Waggonok, kitérők, fordítókörongok
Vasúti biztosító berendezések

Kovácsoltvascsövek bütorgyártás és
vasszerkezeti célra — Vashordók, vas-
tartányok, vasszerkezetek

Vasgerendákat Árusító Részvénytársaság

BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-UTCA 29

„SZILMENT“

AUTÓ-BIZTONSÁGI ÜVEG
LÖVEDÉKÁLLÓ ÜVEG

Gyártja:

LIGETI LÁSZLÓ

üvegtechnikai műintézet
BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-U. 23

A m. kir. honvédség szállítója
Alapítva: 1886. — Tel.: 141-256

Művészi üvegfestmény-
ablakok, díszüvegezések

Ligeti Sándor és Fiai

üvegfestészeti műintézet

Kispest, Üllői-út 182. Tel.: 349-288

Alapítva: 1886

Bpsten, József-u. 23. Tel.: 141-256

üvegbeton

Lehotzky

Hibás KÉMÉNYEK

kivakolására kérjen ajánlatot, amikor tataroz,

a „RAPA“ szab.

Kéménykivakoló Vállalattól,

mely falbontás nélkül gépeivel belülről kivakol.

III., Lukács-utca 2. * Telefon: 357-612

Travertin kőutánczat

burkolati lapok minden
színben és strukturával,
valamint szobrászmunkák

Rákos

szobrász, VII., Szent
Domonkos-utca 5.sz.
Telefon: 228-004

HATÉVTIZED ÓTA

BUDAPEST — TELEFON: 127-275

Dr. Helvey víz-, hő-
és hangszigetelések

KRISCH-FEKETE NÁNDOR

tetőfedő, javító és karbantartó vállalata
Budapest, XI., Szent Imre herceg útja 40/A. T.: 258-228

BOHN TESTVÉREK TÉGLAGYÁR RT.

BUDAPEST, III., BÉCSI-ÚT 166

Falazó-, válaszfal- és födém téglák

Betonkavicsot,
kvarchomokot

osztályozva is

QUARCIT
nemesvakolat

mindennemű építési anyagot
bármily mennyiségben szállít

Fazekas Károly
és Társai

Vác. Telefonszám: 107

Jakóby László

okl. kohómérnök

Telefon: 38-45-99

*Kazánfalazás
Ipari kemencék,
gyárkémények építése
Hőszigetelések
Gépalapozások*

**KAZÁNBEFALAZÁS
GYÁRKÉMÉNYEK
IPARI KEMENCÉK**

SZAB. THERMOPHOR

kémények egymásfö-
lötti tüzelések és köz-
ponti fűtések részére

SZAB. CIKLON

kéményfeltét

SCHULZ

tüzeléstechnikai és építési r.-t.
BUDAPEST, VII., ARÉNA-ÚT 80
Telefon: 221-250 és 221-262

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET

MEGJELENIK HAVONKÉNT
40. ÉVFOLYAM 10. SZÁM. 1941 OKTÓBER

FELELŐS SZERKESZTŐ: VITÉZ IRSY LÁSZLÓ

MUNKATÁRSÁK: KAFFKA PÉTER, RÉCZEY MIKLÓS, ZSITVA TIBOR

Előfizetési ár: Egész évre 24 P, fél évre 12 P, egyes szám ára 3 P

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST,
VII., DOHÁNY-UTCA 20. III. em., TELEFON: 223-668

Kiadásért felel: vitéz Irsy László

JELLEN SZÁM VEZÉRGONDOLATA:

Szociális intézmények és munkáslakótelepek.

Bevezető — vitéz Irsy László, okl. építészmérnök, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa alelnöke.

Munkáslakótelepek jelentősége — vitéz Szakvály Emil, iparügyi miniszteri osztályfőnök.

OTI elnök és városrendező beszélgetése — vitéz baráti Huszár Aladár, az OTI elnöke és Kaffka Péter miniszteri osztálytanácsos.

Az OTI Horthy Miklós kertés családi háztelepe.

Ipartelepek munkáslakásai és munkásjóléti intézményei — Dobos Gyula, budapesti m. kir. kerületi iparfelügyelő.

Mezőgazdasági munkáslakóház — Tervező: Dr. Kotsis Endre, okl. építészmérnök, műegyetemi nyilvános rendes tanár.

Sokgyermekes családok háza Székesfehérvárott — Tervezők: Schmidl Ferenc és Molnár Tibor, okl. építészmérnökök.

Székesfehérvár, Berényi-úti kislakásos telep — Tervező: Dr. Kotsis Iván, okl. építészmérnök, műegyetemi nyilvános rendes tanár.

Vámház és vámórlakás Székesfehérvárott — Tervezők: Schmidl Ferenc és Molnár Tibor, okl. építészmérnökök.

Kassa körzeti szakirányú iparos- és kereskedőtanonciskola — Tervező: Ed. Žaček, okl. építészmérnök, Brünn.

Épületszerkezetek — Külföldi lapszemle.

1941 NOVEMBERI SZÁM VEZÉRGONDOLATA:

A sportjellegű építkezés városrendezési és építészeti kérdései.

Bevezető

A munkáslakások és munkáslakótelepek létesítésének kérdésére kívánunk rávilágítani ebben a számban. Nemzetgazdasági szempontból rendkívül fontos, hogy a dolgozó munkásréteg a lehető legközelebb munkahelyéhez egészséges és minél színvonalasabb otthonhoz jusson. A fővárosi kislakás-építési akció keretében nagyon kevésbé tudott elhelyezkedni az ipari munkásság. Ezek a lakótelepeken a fővárosi üzemek alkalmazottai is elhelyezést nyertek. Reméljük, hogy a jövőben az üzemek maguk fogják saját alkalmazottaik részére a lakótelepeket, illetőleg lakásokat építeni. Egyéb üzemek, iparvállalatok a közületek támogatásával szívesen fognak építeni munkáslakótelepeket, mert ezzel megelőlegeдетebb és használhatóbb munkássághoz jutnak. Rendkívül fontos a lakótelepek létesítésének pénzügyi, gazdasági megalapozottsága, de ugyanakkor a telepek elhelyezésének kérdése nagyon fontos városrendezési feladat is. A kérdés építészeti v. natkozása: a jól és olcsón megoldott lakástípus kialakítása kihat a városrendezési és pénzügyi feladatok megteremtésére is. Ennek az összetett feladatnak kidolgozása céltudatos munkát igényel, ahol minden egyes felvilágosító törekvés egy darab téglát a megteremtendő szociális nagy mű épületében. Ezzel a pár sorral és képpel, amit itt közlünk, szeretnénk hozzájárulni a nagyjelentőségű nemzeti feladat megoldásához.

vitéz IRYSZ LÁSZLÓ

Munkáslakótelepek jelentősége

A termelés fokozásánál mindjobban előtérbe lép az egészséges munkáslakások építésének kérdése. Különösen az ipari termelésnél beigazolódott, hogy a megfelelő kislakással rendelkező munkásréteg munkateljesítménye lényegesen nagyobb. Az ami régebben úgyszólván teljesen szociális megfontolásokból indult ki, ma már nemzetgazdasági szempontból vált fontossá. A lakótelepépítés — különösen a nyugati államokban — szociális mozgalom volt és az anyagi áldozatot a közületek részéről várták. Az új német és olasz államformában a lakótelepépítés kérdése intézményes formában a nemzetgazdaság feljavítására szolgál és létesítésükben az ipartelepek és a munkásréteg is áldozatot hoznak. Azelőtt és különösen a demokratikus nyugati államokban — eltekintve a tiszteltreméltó kivételektől (világcégek) — ötletszerűen építették a lakótelepeket, ott, ahol lehetőséget találtak és a közületeknek volt rá megfelelő tőkéje, illetőleg ahol volt valaki, aki a mozgalmat felkarolta. Sok esetben az ilyen lakótelepeket kultúrházzal vagy egyéb közintézménnyel is ellátták. Azonban ez a munkálat is rendszerint ötletszerű és rendszertelen volt. Ezzel szemben az új rend és az új államforma intézményesen és rendszeresen kívánja megoldani ezt a fontos kérdést, mégpedig olyan formában, hogy a terhek viselésében a közület, az ipartelep és a munkásság egyaránt osztozzon.

A telepek létesítésének munkája az elméleti feldolgozással indul meg. Meg kell állapítani a szükségleteket, azután a területek fenntartása, illetve megszerzése következik. Ezzel a munkával egyidejűleg anyagi megoldás tervezését is ki kell dolgozni. Ezt a munkát követi a rendszeresen átgondolt sorozatos kivétel.

Az elméletek feldolgozása terén két csoportot kell megkülönböztetni. Egyik a

bérlakások, másik a saját családi lakóház építésének a kérdése. A kettő egymásnak kiegészítést képez és az egyik a másikat nem pótolja. Munkásbérlakások létesítésére úgyszólván minden ipartelepnél szükség van, ugyanakkor azonban lehetővé kell tenni, hogy minden munkás idővel saját családi otthonhoz is jusson. Minden ipartelepnél szükség volna annyi bérlakásra, hogy az állandó szakmunkások elhelyezhetők legyenek. A saját otthonok telepe már nem szükségszerű, hogy az ipartelep közvetlen közelében legyen, mert természetszerűleg idővel ezek a lakások olyan családok tulajdonába kerülhetnek, akiknél már nem találunk a közeli ipartelepen dolgozó munkásokat. Márpedig az ipartelepek munkásokkal való ellátása közérdekű szükségesség, mégpedig olyan munkásokkal való ellátása, akiknek lakása nem fekszik túlságosan távol az iparteleptől és egészségügyi szempontból is tökéletesen megfelel.

A szükségletek elméleti feldolgozása átfogó munkát igényel. Elsősorban az ipartelepek elhelyezkedéséről kell tiszta képet nyerni. Azok valószínű fejlődését is figyelembe kell venni. Pontosan meg kell állapítani a mai munkásszükségletet és a jövőben várható igényeket is. Ugyiszintén fel kell dolgozni a mai munkáslakásvizonyokat. Ezeknek az adatoknak a birtokában el kell végezni a csoportosítást azok között a munkások között, akik bérlakásokban helyezhetők el és akiknek megvan a lehetősége a saját családi otthon létesítésére. Az állandóan foglalkoztatott szakmunkásoknak bérlakást kell az ipartelep közelében rendelkezésére bocsátani. Azonban ezeknek is lehetővé kell tenni, hogy 25—30 éves szolgálat után saját családi otthonhoz jussanak. A nagy munkástömeg elhelyezésénél bizonyos változásokat kell figyelembe venni és a lakótelepeket főleg az elhelyezkedésüknél ennek a rugékonyságnak a

figyelembevételével kell létesíteni. A munkásrétegeknek bizonyos százaléka változtatja munkahelyét, mivel az egyes gyárak munkásigénye hol kisebb, hol nagyobb. Már az idénymunkák is szükségessé teszik, hogy bizonyos lakótelepekről különböző munkahelyek egyformán megközelíthetők legyenek. Központosan és jól elhelyezett lakótelep áldását több gyár, több ipartelep és ennek következtében az egész nemzetgazdaság élvezzi. Az új gyárak létesítésével egyidőben kell gondoskodni a munkás bérlakások építéséről. Kívánatos, hogy ugyanakkor a saját otthonok megteremtésére is kellő hely, valamint anyagi lehetőség is biztosítható.

Mindeddig az ipartelep létesítésénél nem gondoltak a munkáslakótelepekre. A munkások távoli vidékekről vándoroltak az új ipartelepekhez. Legtöbb esetben nem tudtak az új telep közelében elhelyezkedni, a munka állandóságának bizonytalansága nem is serkentette őket a letelepedésre. Távolról jártak és még ma is távolról járnak munkahelyükre. Ezzel megterhelik a közforgalmat, keresetük egy részét útiköltségre fordítják, úgyszintén idejüknek egy jó részét is. Sokan kerékpáron 20—30, sőt 40 km-t is megtesznek mindennap, amivel energiájuk nagy része elvész és nem marad idejük testi és szellemi felüdülésre. Csak amikor ezek a hátrányok mutatkoznak, akkor kezdenek foglalkozni általában az egyes ipartelepekhez tartozó bérlakások építésével, vagy családi otthonok felépítésének előmozdításával. Ezzel szemben a finneknél például azt tapasztaltam, hogy sokszor 1—2 évvel a gyár létesítése előtt felépítik már a lakótelepeket. Nekünk nagyon sok régi mulasztást kell pótolnunk és ugyanakkor ügyelnünk kell arra, hogy az újonnan létesülő ipartelepeknél legalább egyidejűleg gondoskodás történjék a majdan szükségessé váló munkásréteg lakásáról.

A mennyiségi és időrendi megállapítások után a terület fenntartása, illetve megszerzése következik. A helykijelölés a helyi hatóságok véleménye alapján történhet, de feltétlenül szükséges, hogy az egyes iparvidékeket egységes nézőpont alapján vizsgáljuk felül. Erre alkalmas például Budapest környékén a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. Ugyanis a helykijelölés kérdésében városrendezési szempontok játszanak szerepet. Számításba kell venni az egészségügyi és közmű-viszonyokat, valamint a meglévő és kifejleszhető közlekedési lehetőségeket.

A szükségletek megállapítása és a helykijelölés alapos megfontolása közben elő kell készíteni az anyagi megoldást is. A vállalatok számára telepek, illetve munkáslakóházak építése céljából a közületek részéről az ép. összeg (ingatlanérték) jelentős százaléka erejéig kölcsönöket kell biztosítani. Ennek a kölcsönnek kamata nem haladhatná meg pld. az 5,5%-ot és törlesztésének időtartama 20 évnél nem lehet kevesebb. A tőketörlesztő részletekkel és a kezelési költségekkel együtt évi annuitása 8,6% lehetne. Az építési költségek hiányzó részét az

építő vállalatok adhatják. Azoknak a vállalatoknak, melyeknek elegendő tőke nem áll rendelkezésre, saját hitelük felhasználásával kellene előteremteni a hiányzó összeget. Az állami támogatás egyrészt a kamatláb csökkentésében, másrészt az adómentességben nyilvánulhatna, mely utóbbinak legalább 30 esztendőre kellene kiterjedni. Az anyagi eszközök előteremtésében fel lehetne használni az OLH* működését is. A vállalat által épített lakótelepek lakbérösszegét, tekintettel a szociális jellegre és az állam által hozott áldozatokra, a vállalatnak és a közületnek együttesen kell megállapítani. Az ilyen természetű anyagi megoldással már komoly számítások történtek és a vezérlő szempontot az elviselhető lakbér elérése képezi. Változatlan lakbéreket feltételezve, 10.000.— pengős beruházás esetén 500.— pengős évi bér mellett az építkezésbe fektetett tőke a vállalat részére 56 év alatt amortizálódik. Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy a munkás a vállalat által épített házat azonnal tulajdonába szerezhesse meg. Erre is megvan a pénzügyi elgondolás.

* Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet.

Lehetővé kell tenni, hogy a munkás a vállalat által épített házat a bérlet tartama alatt szerezzék meg. Nagy szerepet játszik a saját családi házak építésében minden közérdekű kölcsönakció. Az OLH csakis közszolgálati alkalmazottak és az 1924:XII. t.-c. alapján létesített társasházak építésére nyújt kölcsönt, de a vállalatoknak nem. Ha az OLH, a LÁB, az OTI, MABI, Családvédelmi Alap, valamint városok és közületek igénybevételeivel kölcsönakciót sikerül biztosítani, lakótelepek építése céljából a vállalatok részére, akkor megvan a lehetősége annak, hogy a vállalatok elviselhető áldozatokkal hamarosan pótolják a munkáslakóházak és munkáslakótelepek hiányát. Ezeknek az intézményeknek az igénybevétele biztosítaná, hogy a keletkező lakótelepek a köz szempontjából, valamint szociális szempontból meg fognak felelni a kívánalmaknak. Ezenkívül elsőrendű fontosságú, hogy a létesített lakótelepek városrendezési szempontból is tökéletesen nyerjenek elhelyezést és építészetileg is olyan színvonalon álljanak, ami méltó a magyar építési kar más téren elért eddigi eredményeihez.

vitéz SZAKVÁRY EMIL

OTI-elnök és városrendező beszélgetése

VÁROSRENDEZŐ: Láttam az OTI legújabb lakótelepét és gratulálok hozzá, mert világviszonylatban is első helyet foglal el. Ha a világpolitikai helyzet megengedi, már nyugodtan megtarthatják a nemzetközi városrendezési és lakótelepépítési kongresszust Budapesten is, mert van, amit büszkén mutathatunk.

ELNÖK: Nagyon örülök ennek a véleménynek, mert bizony a telepet sok szeretettel, gondnal és áldozattal hoztuk létre.

VÁROSRENDEZŐ: Tulajdonképpen mi az elnevezése a telepnek? Hallottam Magdolna-telepnek is emlegetni.

ELNÖK: Szórták így is nevezni, mert a Magdolnavárosban van, de tulajdonképpen elnevezése Horthy Miklós kertés családi ház telep.

VÁROSRENDEZŐ: Ugy tudom, hogy ipari munkások számára adják bérbe a csinos kis házakat.

ELNÖK: Igen, erre a célra készült és a lakosok 80%-a tényleg ipari munkás, 20%-a azonban tisztviselő. Természetesen ezek is OTI vagy MABI-tagok.

VÁROSRENDEZŐ: Körülbelül mennyi lakása van a telepnek?

ELNÖK: Tulajdonképpen 751 földszintes házból áll a telep, ebből 218 jelenleg munka alatt van. Tekintettel arra, hogy csak olyan családokat helyeztünk el, ahol legalább 3 gyermek van s nagyon sok családnál 5—6, sőt 8 gyermeket is találunk, az átlagos lélekszám egy házban 6 vagy 7 lélek körül mozog. Az egész telepnek tehát mintegy 5000 lakosa lesz.

VÁROSRENDEZŐ: Készítettek a lakótelephez kultúrházat vagy üzletnegyedet is?

ELNÖK: Ennek csak a tervezése van folyamatban. A lakótelep egy részén emeletes házakat fogunk építeni. 16 drb kétemeletes házat tervezünk. Ezekben szoba-konyhás lakások lesznek. Mindössze ott, ahol az alaprajzi elrendezés ezt előnyössé teszi, ott kivételesen másfélszobás, illetve lakófülkés lakásokat is létesítünk. Ezekben a házakban 600 lakás lesz és itt akarjuk elhelyezni központosan az üzlethelyiségeket is. Itt fog valószínű elhelyezést nyerni a kultúrház is egy olyan teremmel, ami filmszínház céljára is alkalmas.

VÁROSRENDEZŐ: Meglepő, hogy a telep milyen barátságos, levegős és mindannak ellenére, hogy a növényzet még nagyon fiatal, az ember úgy érzi magát, mint egy szép villanegyedben. Úgy látszik, nagyon nagy telkeket hasítottak ki az egyes lakásokhoz.

ELNÖK: Sorházaknál egyes lakásokhoz 100□-öles telek tartozik. Vannak azonban szabadonálló és ikerházaink is. Ezeknek telke 125□-ös.

VÁROSRENDEZŐ: Ha a telepet tovább fejlesztik és a lakosok száma egyre növekszik, akkor bizonyára gondoskodni fognak arról is, hogy iskolát, templomot és több középületet építsenek.

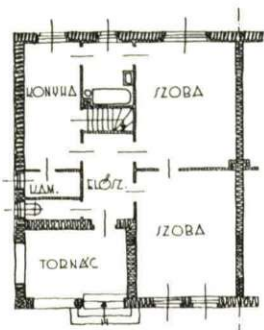
ELNÖK: Természetesen erre okvetlenül szükség lesz, sőt már most is szükség van. A főváros a Gyöngyösi úton fogja a legközelebbi jövőben felépíteni azt az iskolát, ami a telep lakosságának a célját szolgálja. Két templomra is szükség lesz a telep területén belül. Külön körzeti orvosi lakásról is gondoskodni fognak.

VÁROSRENDEZŐ: Ugy hallottam, hogy a telepen aránylag igen olcsó bérrel tudják kiadni a lakásokat és így feltételezem, hogy az építési költség is aránylag kevés volt.

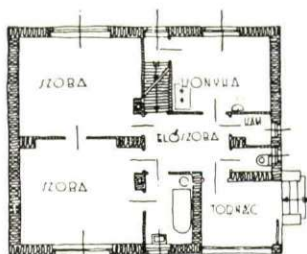
ELNÖK: A béreket úgy állapítottuk meg, hogy a munkások számára elviselhető legyen. Egyszobás lakásokat havi 45— pengőért adjuk egy-két kivétellel, ahol a lakások szűkebb voltára való tekintettel a bér csak 42— pengő. A másfélszobás lakások bére 65— pengő, míg a kétszobás lakásoké 75— pengő.

- VÁROSRENDEZŐ:** Aki látta a lakásokat, az tényleg csodálkozhat azon, hogy milyen olcsón lehetett a bérösszeget megállapítani. Minden lakásnál pompásan felszerelt fürdőszobát, külön W.C.-t és kamrát találtunk, a konyhák területe pedig olyan nagy, hogy egészen nyugodtan lakókonyháknak lehet nevezni.
- ELNÖK:** Arra nagy súlyt fektettünk, hogy a konyhák jól legyenek méretezve, általában 12m² a területük. Azonkívül minden lakáshoz pincét is építettünk. Mindennek ellenére az építési költség nem volt magas, m³-ként mindössze 32'— pengőbe került. Az egyszobás lakások építési költsége 10—11.000'— pengőbe került, a hálófülkével ellátott lakások költsége nem sokkal magasabb, általában 12.000'— pengőt tett ki. A kétszobás lakások építési költsége 14.000'— pengő volt, míg a kétszobás ikerházaké 25.000'— pengő.
- VÁROSRENDEZŐ:** A telep rendezése meglepően szép és nagyvonalú, az utcák szélesek, a kertek szépen el vannak kerítve s úgy láttam, a fásításra is nagy gondot fordítottak. Azt hiszem, a telepnek ezek a munkálatai és a közmű költségek igen nagy összeget emésztettek fel.
- ELNÖK:** Tényleg a közmű költsége — beleértve az útépitést, csatornaépítést, vízvezetékét, villanyvilágítást, utak árkolását és fásítását — 3'5 millió pengőt emésztett fel. Az OTI hozzájárulása 1'8 millió pengő volt.
- VÁROSRENDEZŐ:** Ez a hatalmas összeg bizonyára alaposan megterhelte az egyes lakások létesítésének költségét.
- ELNÖK:** Egy 100 □-öles telekre 2.700'— pengő közműlétesítési költség esett. Ezen a téren azonban nem szabad nagyon takarékoskodni. Mindössze a tereprendezésnél igyekeztünk csökkenteni a kiadásokat.
- VÁROSRENDEZŐ:** Első pillanatra szembeötlik a telepnél, hogy az egyes telkek mélyebben fekszenek, mások viszont magasabban, egyszóval, hogy a telep hullámos voltát nem változtatták meg. Én azonban úgy találtam, hogy ez nagy előnyére válik a telep megjelenésének, az utcák vonalvezetése idomul a terephez és ezzel a kellemes változatosság mutatkozik azokon a helyeken, ahol egyforma házak sora egyébként sivár megjelenés veszedelmét rejtene magában.
- ELNÖK:** A festőiségre és a változatosságra azért törekedtünk, mert általános tapasztalat, hogy az ilyen nagyarányú lakótelepek képe nagyon könnyen unalmassá és egyhangúvá válik. A tervezésnél is fő szempont volt, hogy minél több építőművésznek adjunk lehetőséget arra, hogy ötleteikkel és terveikkel változatossá tegyék a telep megjelenését. 41 tervező építésznek az alkotását csoportosítottuk a telepen.
- VÁROSRENDEZŐ:** A csoportosítás kitűnően sikerült, mert igazán változatos és szép utcaképekben gyönyörködhetünk. Kíváncsi vagyok arra, hogy egypár esztendő múlva milyen képet nyer a telep?
- ELNÖK:** Ha a növényzet kifejlődik, az egyes kertekben és utcákon, akkor feltétlenül még barátságosabb lesz a telepnek a képe.
- VÁROSRENDEZŐ:** Igen, ez valószínű, csak az a kérdés, hogy a lakók mennyire fogják rendbentartani kis házaikat és kertjeiket. Külföldi hasonló telepeknél nagy gondot okoz a lakók nevelése. Szociális missziók és különböző egyesületek azzal foglalkoznak, hogy a betelepített, különösen szegényebb sorsú lakókat a házak és kertek helyes használatára szoktassák. Nem tudom, történt-e valami ilyen intézkedés ezen a telepen is. Sajnos ilyenirányú mozgalommal nem rendelkezünk, pedig feltétlenül szükség volna rá. Máris tapasztalhatjuk, hogy vannak olyan lakók, akik nem tudnak élni azzal az előnnyel, amihez jutottak. Márpedig az ilyen sűrű településnél egyik, vagy másik ház elhanyagoltsága az egész telep színvonalát rontja, legalábbis a környezet megjelenését befolyásolja előnytelenül.
- VÁROSRENDEZŐ:** Ez természetesen már nem az OTI feladata, de az OTI által megkezdett értékes munkának folytatását és befejezését jelentené, ha ezt a nagy és értékes művet felhasználják a munkásság életszínvonalának emelésére, a lakás bebútorozásának és használatának ügyes gyakorlati módjaira. Hiszen még Angliában is találkoztam olyan lakótelepekkel, ahol az egyes lakók nem tudtak élni a tökéletesen és jól felszerelt lakással. Nagyon sok helyen a fürdőszobát nem használták, legfeljebb raktárul, sőt voltak olyan lakásban is, ahol a fürdőkádban biciklit tartottak.
- ELNÖK:** Teljesen tisztában vagyunk azzal, hogy a lakótelep építését szociális és tanítómunkának kellene követnie mi azonban ezzel a kérdéssel nem foglalkozhatunk, hanem inkább arra kell minden erőnket felhasználnunk, hogy újabb lakótelepeket teremtsünk.
- VÁROSRENDEZŐ:** Nincs mód arra, hogy a jövőben létesítendő lakótelepeknél a közműépítési költségeket csökkenteni lehessen?
- ELNÖK:** Mindenesetre nagyon kívánatos volna ez, mert hiszen ezáltal a lakásokat tudnánk olcsóbban a munkásság rendelkezésére bocsátani. Azonban eddigi tapasztalataink szerint nem igen lehet a közműépítési költségeket olcsó és megfelelő területen nagymértékben csökkenteni. Albertfalvai telepünkön is 25'— pengőt tett ki négyszögölenként a közműköltség. A közeljövőben ezen a területen is megkezdjük a telep bővítést. További 2600 □-öt kerül beépítésre. Általában az előkalkulációnál 30'— pengőt kell számítanunk □-ölenként a közmű és útépitési költségekre.
- VÁROSRENDEZŐ:** Visszatérve előbbi témánkra, nagyon érdekel, hogy az egyes telkeken szabad-e háziállatot tartani, mert rendszerint ez az, ami a telepnek színvonalát veszélyezteti.
- ELNÖK:** Nem, a telepen semmiféle háziállatot nem szabad tartani, még kutyát sem. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez szigorú megkötöttség ilyen kertés házaknál, de okvetlenül szükség van rá. A kis kerteknek élvezetét és használatát azzal kívántuk inkább fokozni, hogy értékes gyümölcsfákkal ültettük be.
- VÁROSRENDEZŐ:** Ennek a telepnek és az albertfalvainak bővítésén kívül van még valahol szó újabb lakótelep építéséről?
- ELNÖK:** Az OTI-nak Pécsen, illetve Pécsmegyeren van egy cca 50 lakásból álló telepe, aminek szintén tervbe vettük a kibővítését. Ezenkívül Győrben tervezünk munkáslakótelep építést, azonban ez nem kertés családi házakból fog állani, hanem bérházakból.
- VÁROSRENDEZŐ:** Van-e az OTI-nak egy nagy, átfogó országos programja a lakótelepek felépítésének sorrendjére nézve?
- ELNÖK:** Sajnos ilyen nagyvonalú programot nem dolgoztunk ki, egyébként is az intézet úgy túl van terhelve az adminisztrációval, hogy nincs módunkban ezt a szerteágazó feladatot kidolgozni.
- VÁROSRENDEZŐ:** Nem is gondoltam azt, hogy az OTI, aminek rendeltetése a nagy szociális feladatok megoldása, statisztikai és tudományos munkára rendezkedjék be. De feltétlenül elképzelhetőnek tartom, hogy az OTI szakkérdéseket tesz fel egyes arra hivatott intézményeknek és ezek alapján választja ki a területeket és dönt a telepítések sorrendjére vonatkozóan.
- ELNÖK:** A magunk részéről nagy örömmel vennénk, ha ebben a munkában szakszerű és átfogó támogatásban lenne részünk. Reméljük, hogy az együttműködés mindazokkal a hatóságokkal, amelyek erre hivatottak, a közeljövőben létre fog jönni.

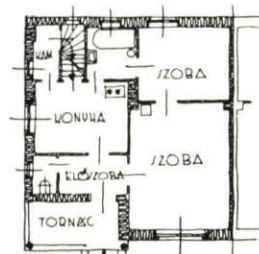
vitéz baráti HUSZÁR ALADÁR és KAFFKA PÉTER

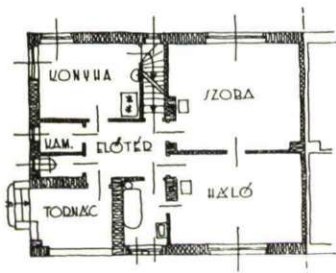
Várallyay Sándor.

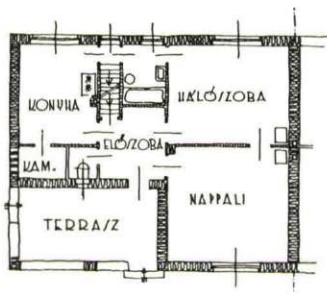
Králik László.

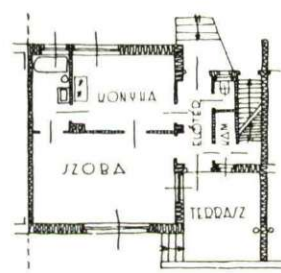
Wannemacher FABIÁN.

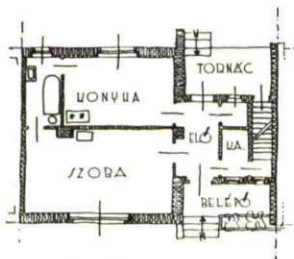
Sennyey József.

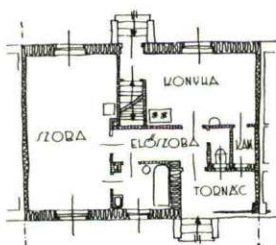
Schall József.

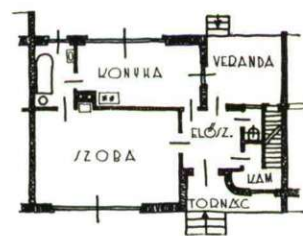
Lechner Jenő.

Olgyay-Olgyay.

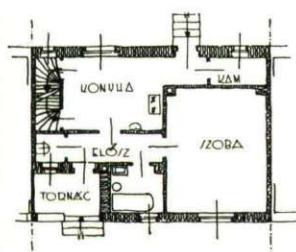

Vákár Tibor.
Méretarány cca 1 : 300.

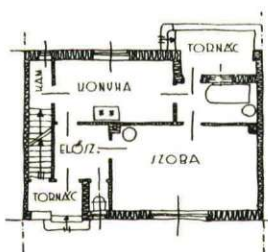

vitéz Szabó Lajos.

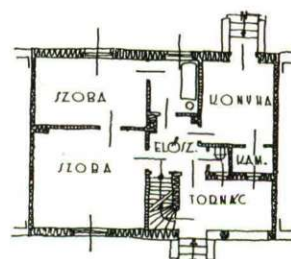

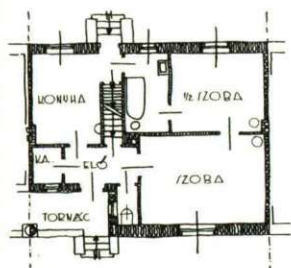
Lehotzky György.

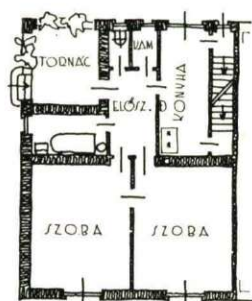
Nagy Márton.

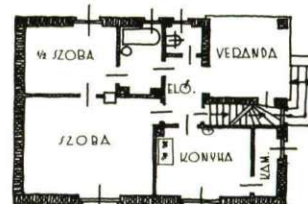
Kotál Henrik.

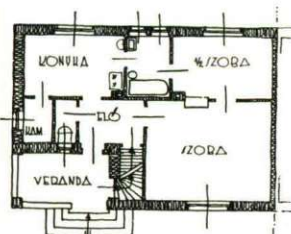
Tóth Imre.

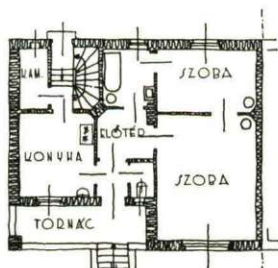
ifj. Dávid Károly.

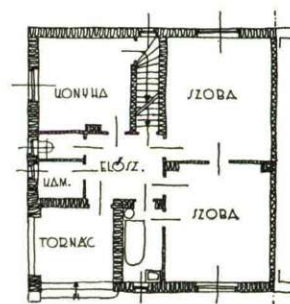
Halászy Jenő.

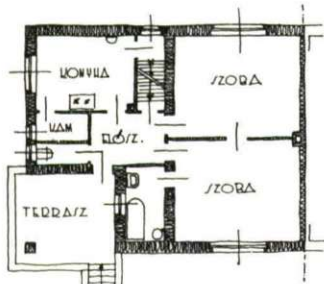
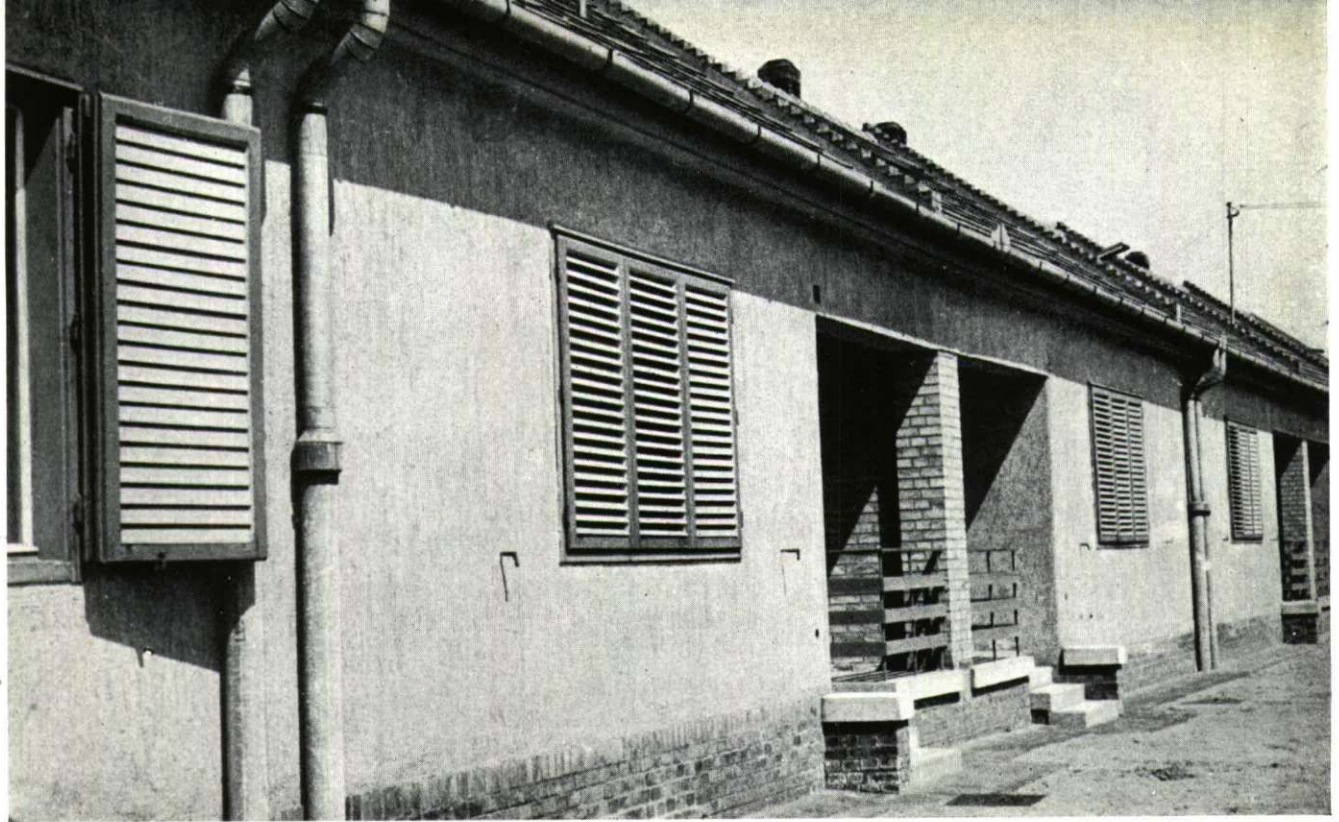
Misley Sándor.

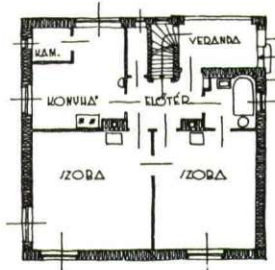
Hoepfner Guidó.
Méterarány cca 1 : 300.

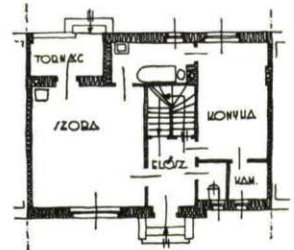
Benkhard Ágoston.

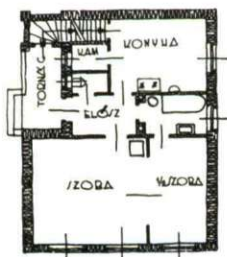
Szabó László.

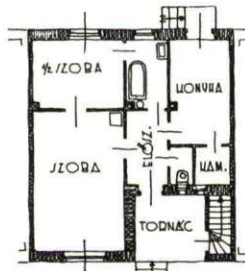
Henny Ferenc.

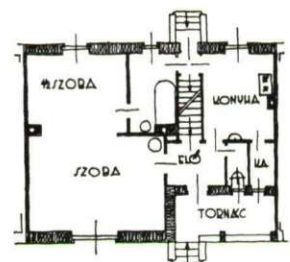
Frank és Goszleth.

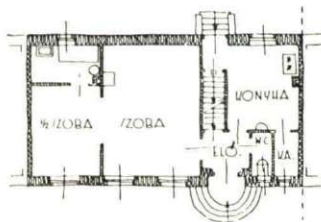
Miakich Károly.

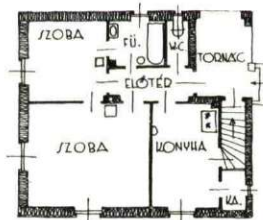
Sárkány István.

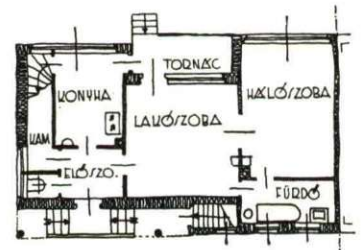
Kretter János.

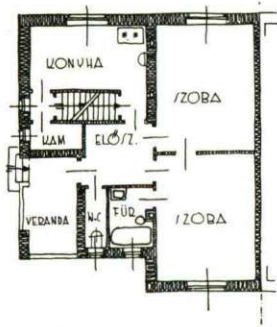
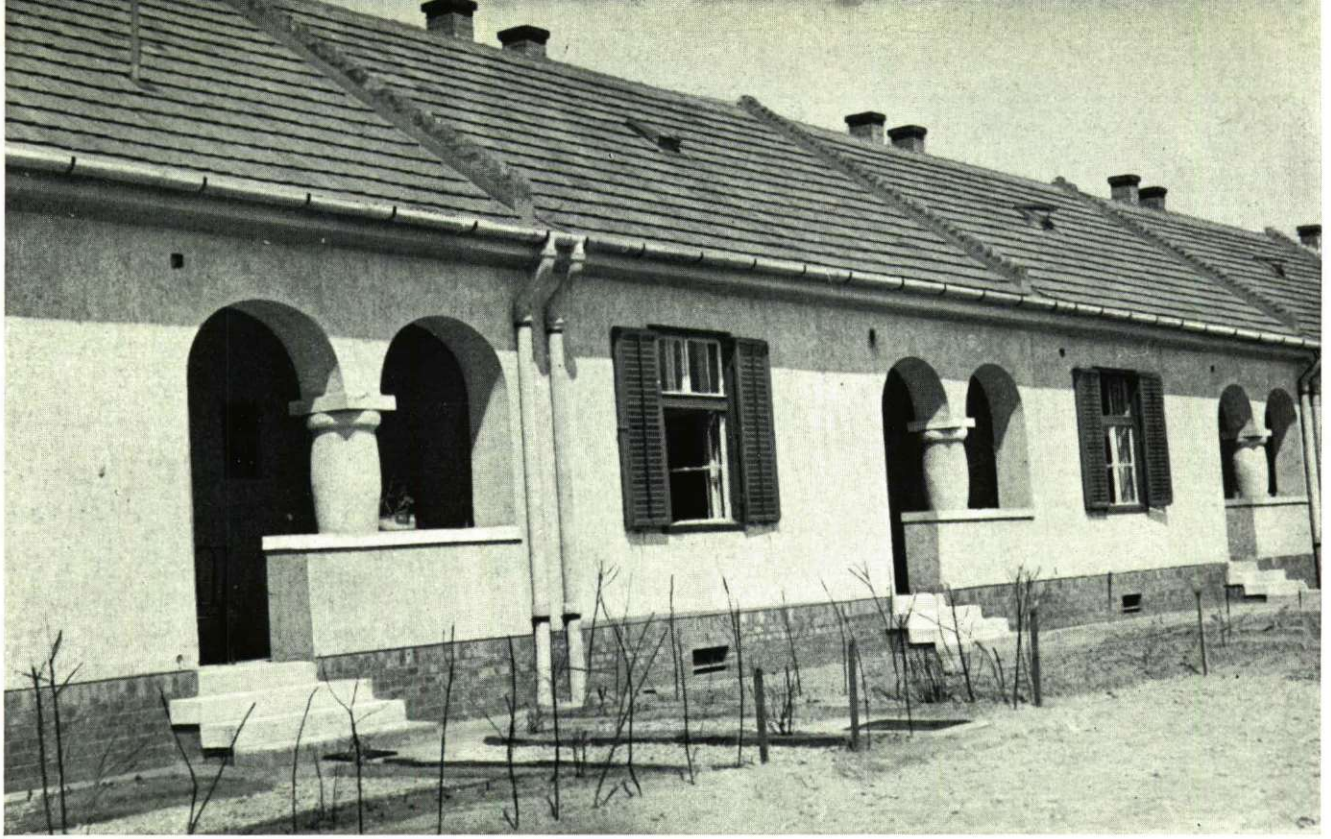
Hejsa Károly.

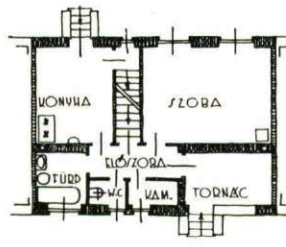
Dudás Kálmán.

Fischer József.

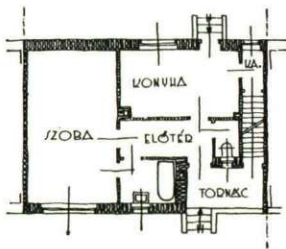
Lechner Lóránd.

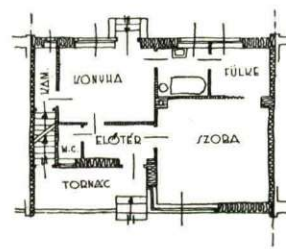
Dobl Géza.

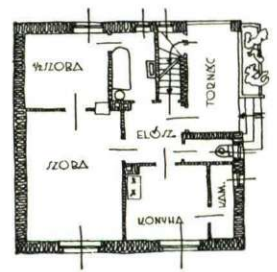
Kéry Gyula.

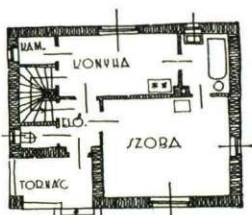
Paulheim Ferenc.

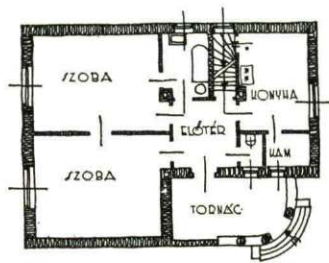
Molnár Farkas.

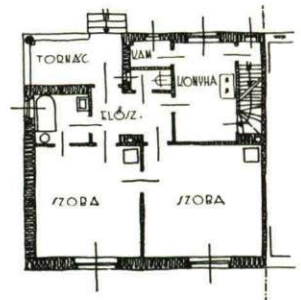
Boskó Géza Zoltán.

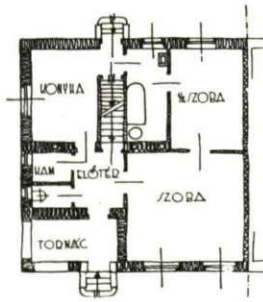
Dr. Árvay József.

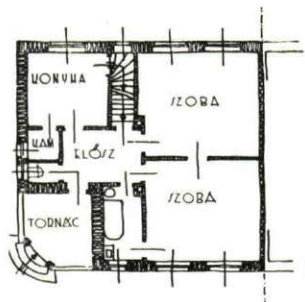
Masirevich György.

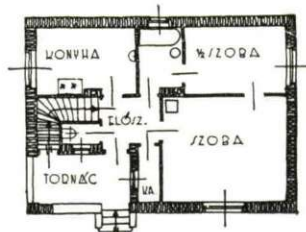
Szentágh Pál.

Károlyi Antal.

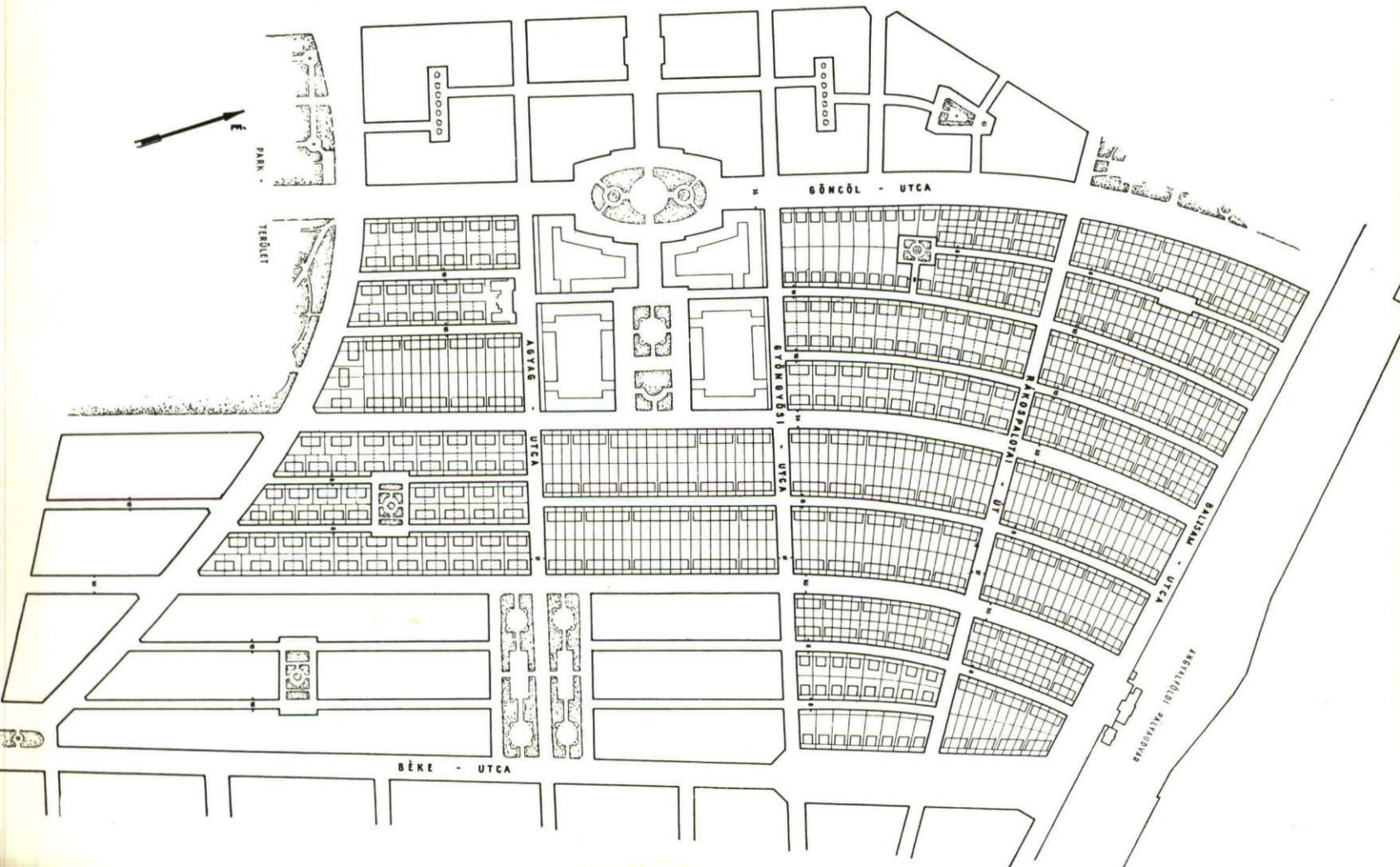

Dr. Acsay László.

Falkay Kázmér.

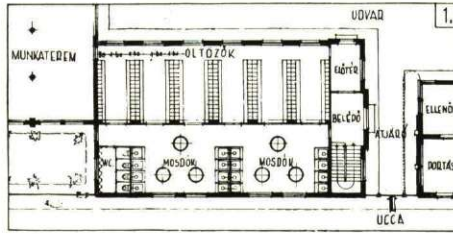
OTI-telep helyszínrajza.

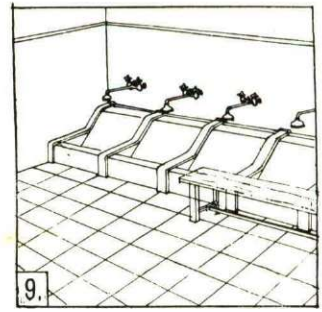
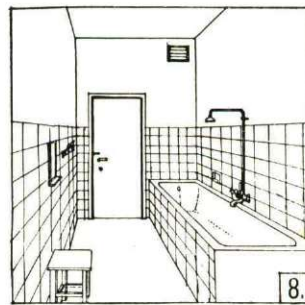
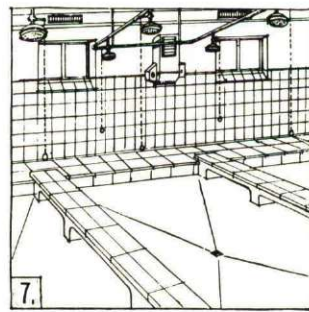
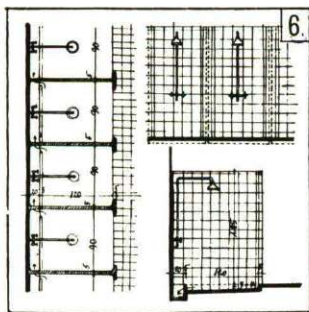
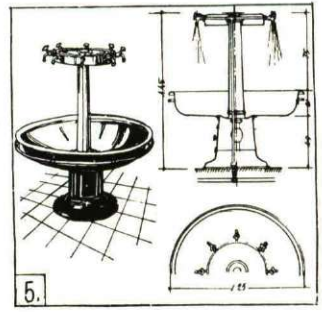
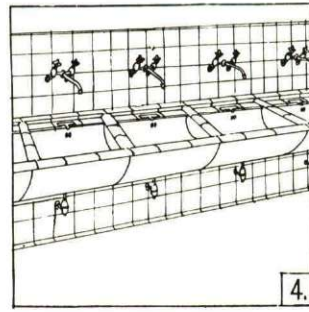
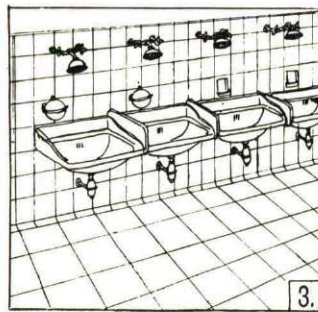
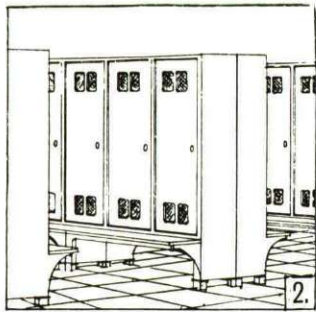
Gyáripari vállalatok munkáslakó-telepei és egyéb munkásjóléti intézményei

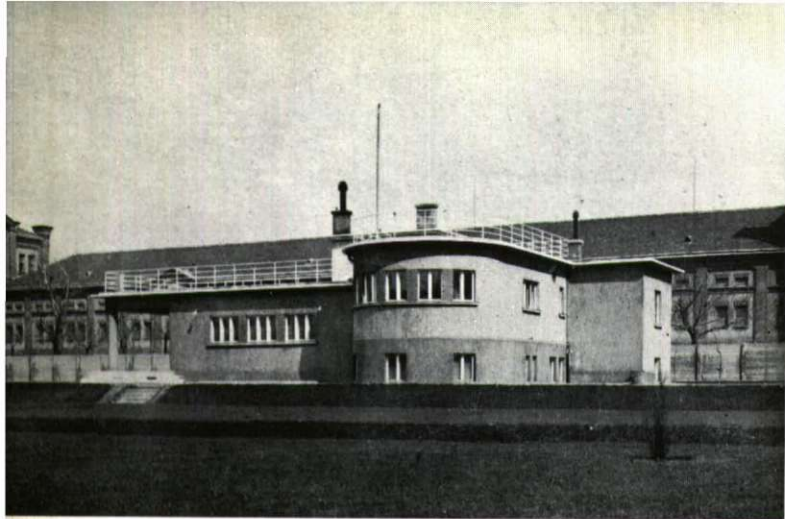
A társadalom, illetve annak egyes rétegei szociális jólétének előmozdítására szolgáló intézmények a különféle szociálpolitikai törekvések eredményei, melyek egyik csoportját az ipari gyárvállalatok keretében fenntartott, illetve létesített, ú. n. munkásjóléti intézmények képezik.

A folyó század elején hazánk akkori ipari gyárvállalatainál, még a legszükségesebb munkásjóléti intézmények is csak jelentéktelen mértékben voltak meg. Ezek szociális jelentőségére akkor még nemcsak az iparvállalatok tulajdonosai és vezetői, hanem a törvényes munkásvédelem, sőt maga az érdekelt munkásság sem fordított elegendő figyelmet. A világháború utáni időkben azonban az önellátásra és a honvédelmi felkészültségre való törekvés részben különféle új iparágak megteremtését, részben pedig a meglévők nagyarányú fejlődését eredményezte. Az így újonnan létesült, vagy kibővített gyárakban már sokkal nagyobb mértékben jelentkezett a munkásjóléti intézmények létesítésére irányuló törekvés. Az utóbbi öt-hat év folyamán pedig — a kormányzat eredményekben különösen gazdag szociálpolitikai tevékenységének hatása alatt — a gyáripari munkásjóléti intézményekben még élénkebb fejlődési folyamat volt tapasztalható, ami nemcsak tekintélyes számbeli — nagy átlagban kb. évi 10%-os — szaporodásban mutatkozott, hanem a megfelelő korszerűsítésben is. Az ipari vállalatok szociális intéz-

ményei három főcsoportba oszthatók és pedig: 1. a gyári munkások gazdasági helyzetének előmozdítására szolgáló munkásjóléti intézmények csoportjára (pl. tanonc-, leány-, és legényotthonok, hálótermek, munkáslakások vagy külön munkáslakótelepek ellenszolgáltatás nélkül, vagy csekély bérért, földhaszonélvezet, munkás- és tisztviselői kedvezményes menza, kantin vagy fogyasztási szövetkezet, különféle ruházati, családvédelmi és betegápolási segélyakciók stb.), 2. egészségvédelmet szolgáló vállalati munkásjóléti intézmények csoportjára (pl. különlegesen berendezett mosdóhelyiség, zuhanyozóhelyiség, illetve fürdő, ruhaszekrényekkel felszerelt öltözőhelyiség, étkezőhelyiség, orvosi rendelő, kórház, szülőotthon és a csecsemővédelemre, munkásüdültetésre és sportolásra vonatkozó különféle intézmények) és

3. kulturális vonatkozású vállalati munkásjóléti intézmények csoportjára (pl. gyári kultúrház létesítése és fenntartása, iskola, kisdudóvó, templom-kápolna létesítése és fenntartása, munkáskörök és különféle munkásegységek létesítése, tanfolyamok tartása stb).

Az építészeti kérdések szempontjából az első csoportbeli munkásjóléti intézmények közül különösen a gyári munkáshálótermeket, munkáslakásokat, illetve munkáslakó telepeket kell figyelembe venni. Az első kérdés az ilyen intézmények létesítésénél a telek kijelölése; itt a legfontosabb az, hogy a telek száraztalajú legyen és lehetőleg közel fekjűdjön az ipartelephez. A hálótermek és munkáslakóházak (munkáslakótelepek) megépítésénél az elsőrendű közegészségügyi és a modern építészeti követelmények, különösen a levegő és napfény (világosság) biztosítása a fő szempont.

Az alkalmazandó építési módzatok elsősorban a beépítendő telek fekvésétől és nagyságától függenek. A város vagy község belterületén rendszerint a bérházszerű építkezés alkalmas, illetve lehetséges, körülépített udvarral. Ez a megoldás azonban lehetőleg mellőzendő, a lakások és a szűk udvar levegőtlenése miatt.

E hátrányok kiküszöbölhetők az egymással párhuzamos sorokban fekvő, hosszú házakból álló bérházszerű építkezéssel. Ezen épületsávok észak-déli irányban és egymástól megfelelő távolságban építendő, hogy a lakásokat mind a keleti, mind a nyugati oldalról kellő napfény érje. Minél magasabb házsorokat építenek egymás mögé, annál távolabb kell azokat egymástól elhelyezni.

1. Dreher-Haggenmacher rt. kultúrháza, Kőbánya
2. Első Magyar Kartonlemezgyár rt. kultúrháza, Budafok.
3. Dreher-Haggenmacher rt.
4. Tungsram Művek kultúrháza, Újpest.

A város vagy község külterületein a kínálózó, kedvező megoldás munkáscsaládi házak létesítése kerttel; ez történhet keskeny hosszú telkeken, egymáshoz zárt házakból álló sorokban, továbbá ikerház-építkezéssel, vagy — ami az egészségügyi követelményeknek legmegfelelőbb — szabadonálló, külön kertes családi házak megépítésével.

A 2. csoportba tartozó munkásjóléti intézmények közül építészeti szempontból különösen a munkásöltözőhelyiségek, fürdők (modern zuhanyozóhelyiségek) és még a különleges berendezésű mosdóhelyiségek, mint a leggyakoribb idevonatkozó létesítmények, jöhetnek elsősorban figyelembe.

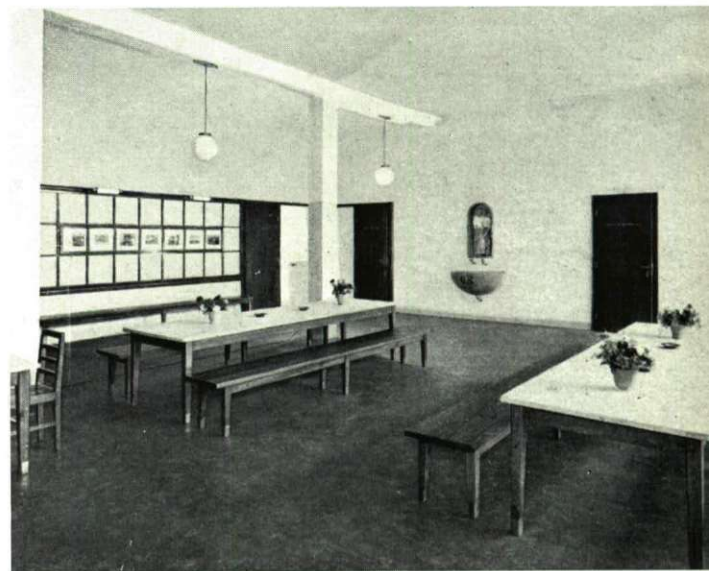
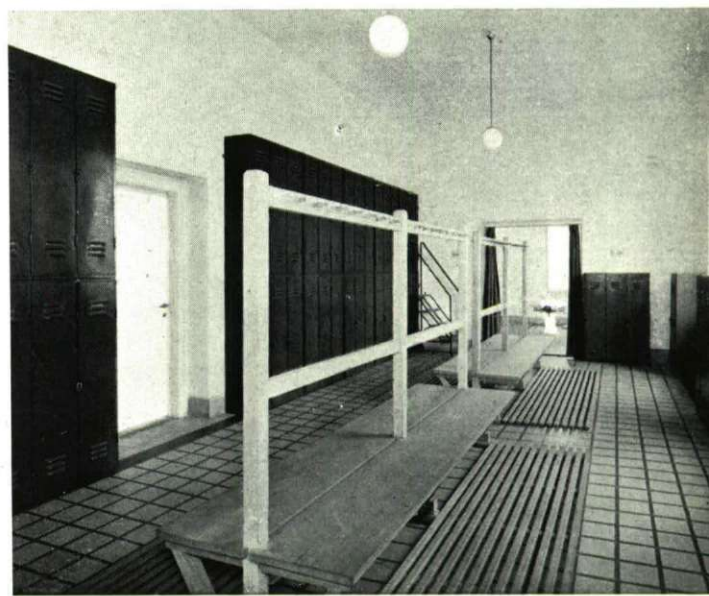
Ezek létesítésénél lehetőleg arra kell törekedni, hogy az öltöző-, fürdő- és mosdóhelyiségek — a hozzájuk tartozó W. C. csoporttal együtt — egymással összefüggésben legyenek. Elhelyezésük kisebb ipartelepeken akkor célszerű, ha az egymással összefüggő említett létesítmény-csoport mind a munkásbejáró kapuhoz, mind pedig az üzemhelyiségekhez közel fekszik (lásd 1-es ábra). Nagyterjedésű ipartelepeknél természetesen ez a kíváncsalom alig valósítható meg; ezeknél az ily központos elrendezésű öltöző-, fürdő-, mosdórendszer helyett, a decentralizált elrendezést kell alkalmazni, vagyis főbb üzemszékenként kell — a fent leírt megoldásban — több kisebb öltöző-fürdő-mosdócsoportot az egyes üzemszerekhez csatlakozó módon létesíteni.

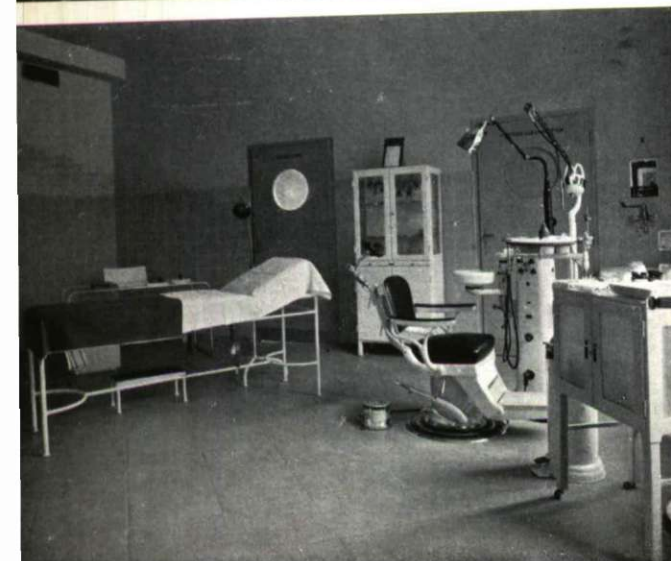
Az öltözőtermek kifogástalan szellőztetéséről friss, télen előmelegített levegő bevezetésével és az elhasz-

Részletek az Első Magyar Kartonlemezgyár rt.

kultúrházából :

1. Mosdóhelyiség.
2. Öltözőhelyiség.
3. Ebédlőterem.
4. Orvosi rendelő.

nált levegő mesterséges elvezetésével kell gondoskodni. Az öltözőterem berendezéséhez tartoznak a szellős ruhaszekrények és a vetkőző padok (lásd 2-es ábra), továbbá tükrök, szökőkút rendszerű ivókút, kézi tűzoltókészülék és hulladékosár. Padlózata hézagmentes, jól mosható, szilárd anyagból készítendő (műkő-mozaiklap burkolat, simított beton stb.), oldalfalai pedig legalább az öltözőszekrények magasságáig, mosható, világosszínű falburkolattal látandók el, ami világos olajzománcfesték is lehet.

A mosdóhelyiség legfontosabb követelménye az állandó kifogástalan tisztántartás lehetősége. E célból a padlózatot, mint az öltözőknél, jól mosható, szilárd anyagból készüljön; az egészen síma, csúszós padló azonban veszélyes volta miatt mellőzendő. A padlózatnak lejtősnek kell lennie, a vízvezetésre szolgáló lefolyónyílások felé. A falakat 2 m magasságig jól mosható világosszínű burkolattal kell ellátni, ami lehet világos fayence-lap, csiszolt márvány mozaik lap, csiszolt műkő stb. Olajzománcfestékkel való bemázolás ily nedves helyiségekben nem elegendő.

A mosdóhelyiségekben a legkülönbözőbb formájú és szerkezetű mosdóberendezések nyerhetnek elhelyezést, melyek megválasztásánál azok megfelelő használhatóságára és tisztántarthatóságára kell különös gondot fordítani. Kisebb üzemeknél ajánlatos egyes — külön-külön csapokkal ellátott — mosdótálakat vagy sorozatos mosdókat felszerelni (I. 3-as ábrát), míg nagyobb üzemeknél a mosdási lehetőségek gyorsítása érdekében állandó

Részletek a Dreher-Haggenmacher rt. kultúrházából:

1. Kultúrház képe
2. Zuhany és mosdóterem.
3. Előadóterem.
4. Orvosi szoba.

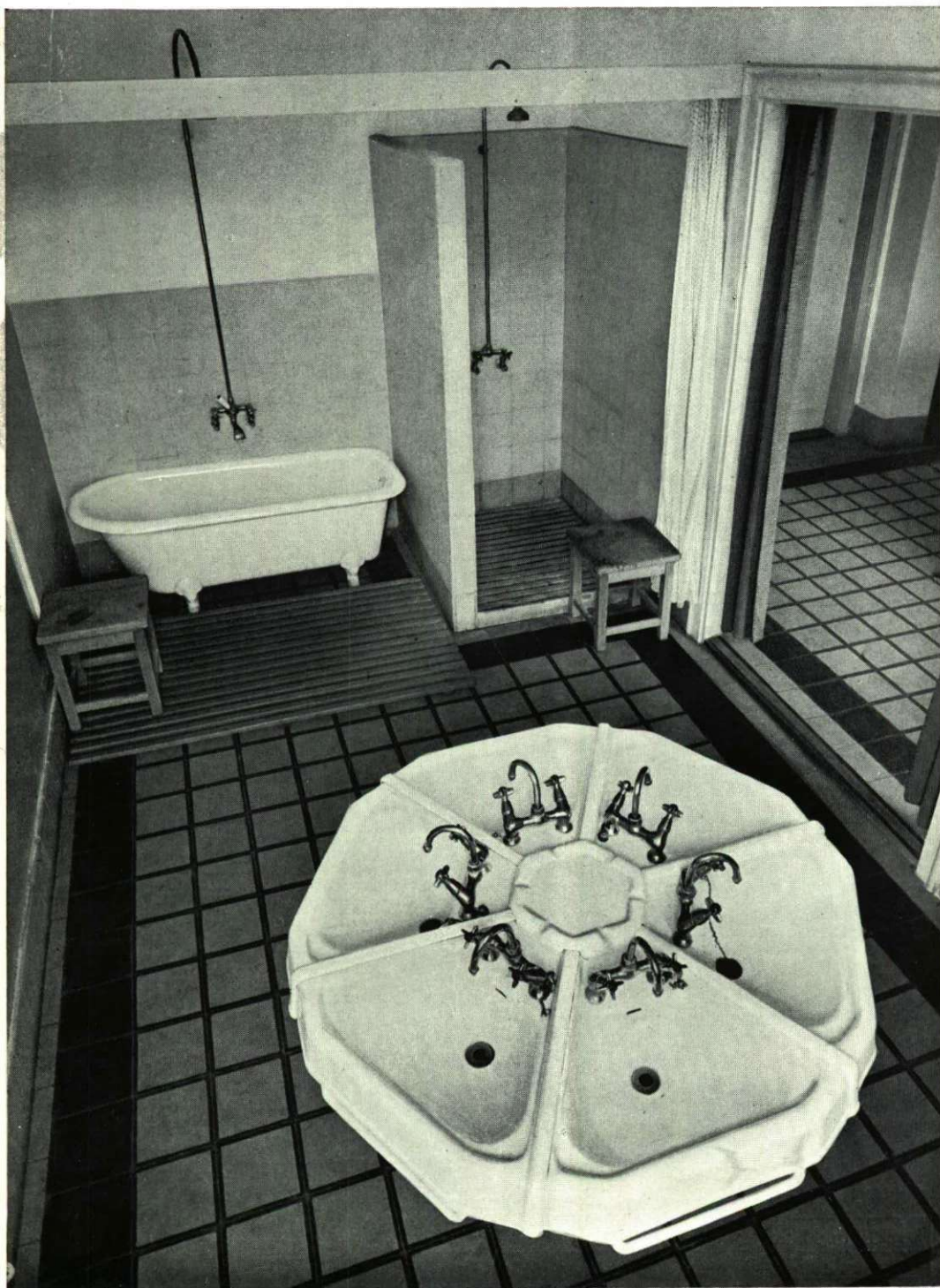
vízfolyású, vályúszerű berendezések (lásd 4-es ábra), vagy ú. n. mosdókutak (lásd 5-ös ábra) alkalmazhatók.

A munkásfürdőkben vagy a kád-fürdőrendszert (lásd 8-as ábra), vagy zuhanyozórendszert alkalmaznak; célszerűségi okokból inkább ez utóbbi berendezés ajánlatos és pedig zuhanyozónkénti fülkés elrendezésben (lásd 6-os ábrát), vagy pedig közös zuhanyozóterem formájában fülkék nélkül (lásd 7-es és 9-es ábra).

A harmadik csoportba tartozó mun-

kásjóléti intézmények közül építési szempontból a kultúrház létesítése érdemel említést. A kultúrház megépítésénél a helyiségek és egyéb belsőterek megfelelő elrendezése tekintetében arra kell különös gondot fordítani, hogy a kultúrház előadások, tisztviselői és munkáskörök, könyvtár, olvasó terem, különféle munkásegységek (dalárda, zenekar, önképzőkör stb.), menza, műkedvelői előadások stb. céljaira alkalmas legyen.

DOBOS GYULA

Körmosdó az Első Magyar Kartonlemezgyár r. t. kultúrházában

Mezőgazdasági munkáslakóház terve

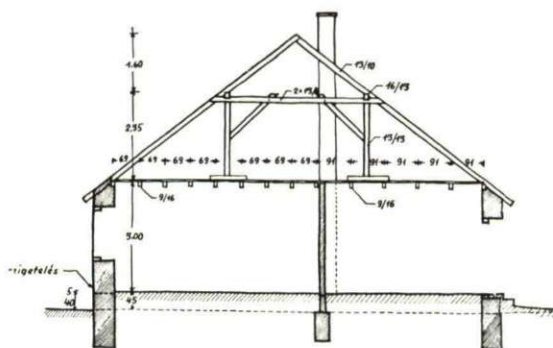
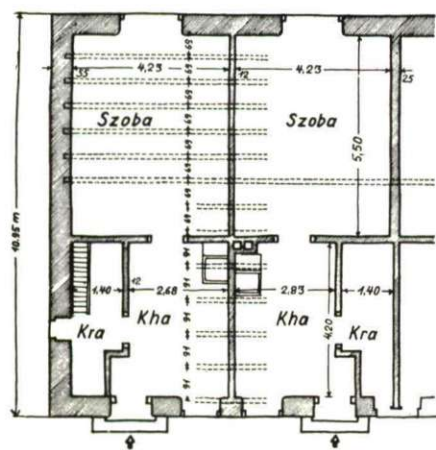
Tervezte: Dr. Kotsis Endre.

A mezőgazdasági munkáslakás a hazai munkáslakások közül a legalacsonyabb igényeket elégíti ki. Ábráink az egy szobából, lakókonyhából és kamrából álló épület beosztásának a hazai építészetben már-már általánossá vált azt a típusát mutatják be, amely a fokozatos fejlesztés elvének szem előtt tartásával a mai viszonyoknak felel meg.

Az ilyen munkáslakást egyszerű szerkezettel, könnyen megszerezhető anyagokból, a gazdaságosság legnagyobb mértékű szem előtt tartásával kell építenünk. A bemutatott példa az épület famennyezetére és az ezzel egybeépült tetőszerkezetre nyújt olyan megoldást, mely a gyakorlatban egészen szokatlan. A mennyezet gerendái ugyanis itt a hosszfalakkal párhuzamosan fekszenek és féltégla, illetve helyenként egytégla vastag keresztfalakra támaszkodnak, a földéngerendának féltégla vastag fallal való alátámasztása a hazai gyakorlatban nem szokásos ugyan, de a külföldi gyakorlat, éppen úgy, mint egyes hazai példák megmutatták, hogy az itt szereplő fesztávolságok és terhelések mellett ezt nyugodtan alkalmazhatjuk.

A munkáslakás szobatraktusa felett a 4,23 m támaszközü gerendák 9/16 cm keresztmetszetűek, a tengelytávolságuk 69 cm, míg a szomszédos konyha-kamra traktusban, ahol a támaszköz csak 2,83 m, ugyanezen gerendák 91 cm tengelytávolságra vannak elhelyezve.

A futó rátekintés is meggyőző arról, hogy ez az elrendezés faanyagból a szokásosnál sokkal gazdaságosabb. A számítás azt mutatja, hogy ilyen módon a mennyezet faanyagának $\frac{1}{3}$ részét takaríthatjuk meg. A főállások mindig a keresztfal fölött állnak és így a gerendákat nem terhelik. A 9 m hosszú gerendák toldása alatt 25 cm vastag fal épül.

Székesfehérvár. Sokgyermekes családok háza. Főhomlokzat.

Sokgyermekes családok háza Székesfehérváron

Tervezték: Schmidl Ferenc és Molnár Tibor okl. építészek

Székesfehérvár városa alapítójának, Szent Istvánnak 900 esztendő évfordulóját nemcsak országos ünnepekkel, hanem elsősorban maradandó alkotások megteremtésével kívánta emlékeztetessé tenni. A szent királyhoz méltó »tettekkel ünneplés« egyik részlete a törvényhatósági bizottságnak az az elhatározása, hogy a sokgyermekes családok részére — egyelőre kísérletként 4 drb — házat építtet.

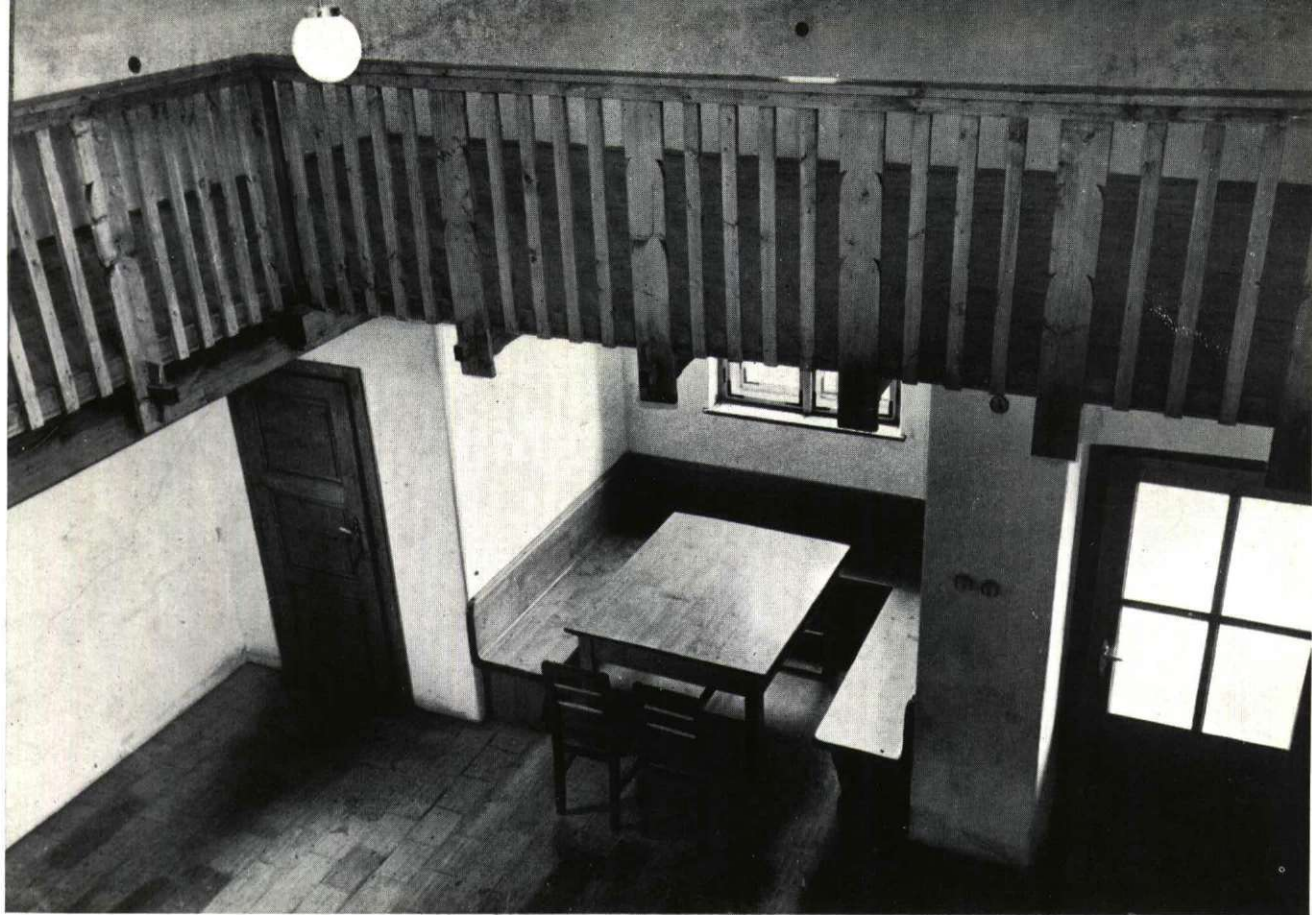
A 8—10 gyermekes, szegényebb családok köztudomás szerint vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen tudnak megfelelő lakáshoz jutni. A háztulajdonosok félnek tőlük. A többi lakó nem tűri szívesen a más gyermekét, különösen ha sok van belőlük. A törvényhatóság tehát a polgármester előterjesztésére úgy kívánt segíteni a támogatást érdemlő, becsületes családokon, hogy mindegyiket külön-külön házba telepíti. Hogy pedig egyrészt az anya lehetőleg gyermekei mellett maradhasson, másrészt a nagy család részére szükséges gyümölcsöt és zöldségféléket legalább részben sajátmaguk termelhessek: minden házhoz egy 200 négyzetméteres konyhakertet is kaptak.

A családok a legkisebbre szabott évi lakbért fizetik és a bérlet bármikor megszüntethető. Ha azonban a család az épületet megbecsüli, a szülők viselkedése és a gyermekek nevelése, vallási és nemzeti szempontból kifogástalan lesz: a törvényhatósági bizottság a befizetett lakbéreket vételár törlesztésnek tekintheti s így idővel a család tulajdonába kerülhet az egész ingatlan.

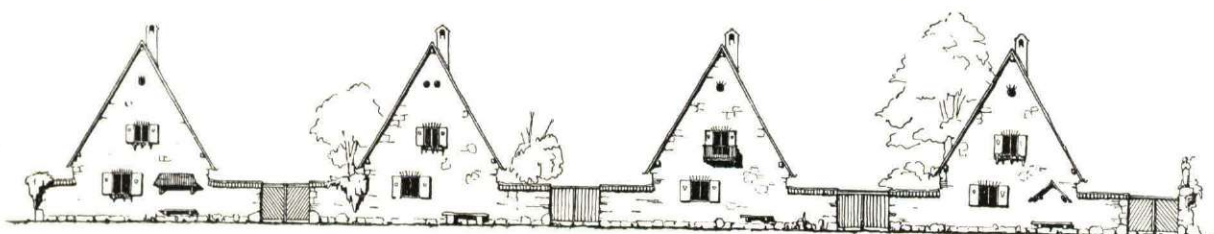
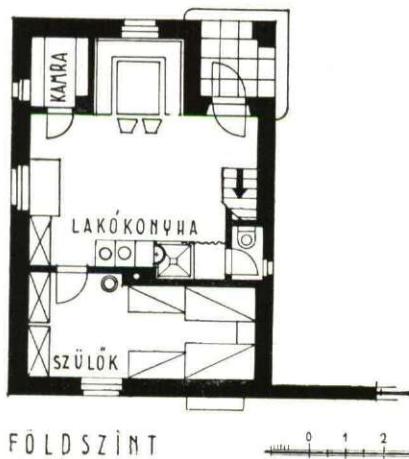
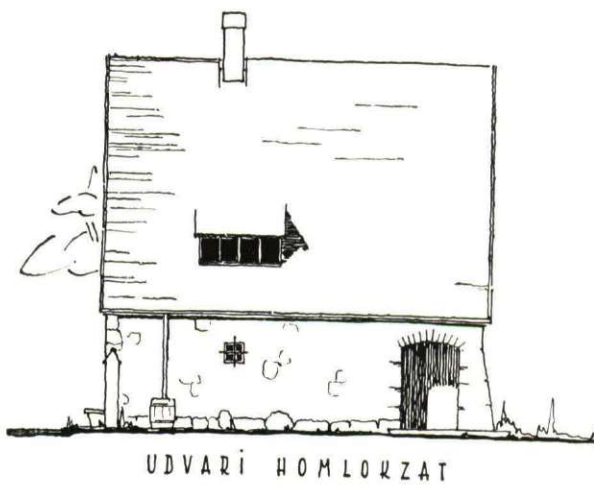
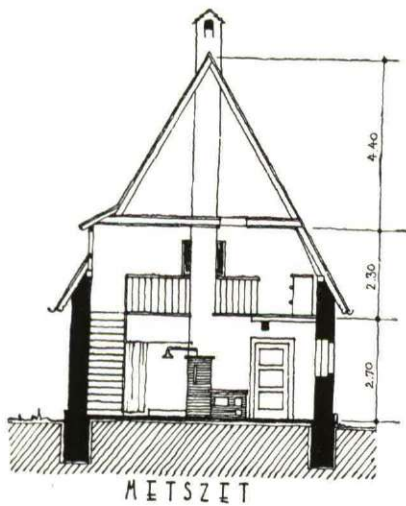
A tervezésnél a főszempont az volt, hogy — szegény családokról lévén szó — a lehető legkisebb beépítéssel a legolcsóbban biztosítsuk 10 gyermek és 2 szülő ágyainak kényelmes ellenőrzését.

A többszobás elrendezés erre nem látszott alkalmasnak. Hátránya ugyanis a többszobás elrendezésnek, hogy az építési költségek csak nagyon kicsi helyiségek építését engedték volna meg, ezekben 12 ágyat legfeljebb egymás fölé rakott — emeletes — elrendezéssel lehetett volna elhelyezni és a nappali tartózkodás kérdése is megoldatlan maradt volna. De döntő tényezőként kellett figyelembe venni azt a tapasztalati tényt is, hogy a kis keresetű nagy család télen — fűtőanyag megtakarítás céljából — csak egy szobát használna, éjszakára is egy szobába zsúfolódik össze. 2—3 gyermek alszik egy ágyban, sőt legtöbb helyen még a szülők ágyába is kerül 1—2 kisebb gyermek. Ennek az erkölcsi és egészségi szempontból egyaránt helytelen és veszélyes állapotnak még a lehetőségét is ki akartuk küszöbölni.

Ezek a megfontolások érlelték ki az itt bemutatott megoldást. Lényege, hogy a szülők és a két legkisebb gyermek helyét kivéve, egy légtérben van megoldva a nappali és éjszaka elhelyezés.

Sokgyermekes családok háza. Lakókonyha a galériával.

Egy kis nyitott tornácról a 28 m² alapterületű lakókonyhába jutunk, amelynek ebédlőfülkéje a tornác és a kamra közé ékelődik, a konyha középső részében tehát bútor nincs. A konyha tűzhelye tehát egyúttal — nyáron kikapcsolható — kályha is, de emellett télen-nyáron melegvizet is termel. Ezzel egyrészt biztosítani kívántuk, hogy a legtakarékosabb tüzelőanyag kihasználással a helyiség meleg legyen, másrészt, hogy a tűzhely mellé készített zuhanyozónál és mosdónál a család tagjai tisztálkodhassanak. Ebből a függönnyel elválasztott zuhanyozóból nyílik a lépcső alá beépített W. C. A lakókonyhához csatlakozik a szülők 17 m² alapterületű szobája olyan elrendezéssel, hogy abban jól elhelyezhetők legyenek a két szülő, a két legkisebb gyermek ágya és a szekrények. Erre a külön szobára nemcsak erkölcsi szempontból, de azért is szükség van, hogy a sokszor éjszakai gondozást kívánó legkisebb, vagy az esetleg beteg gyermeket elkülöníthessék a többiektől.

A lakókonyhának a tetőtérbe belenyúló összes magassága 5 méter. Ezt egy faszervezetű, belső födémmel úgy osztottuk ketté, hogy egyik oldalon a szülők szobája, az ellenkező oldalon pedig a kamra, ebédlőfülke és tornác felett 2-30 m magas helyet kaptunk a gyermekek ágyai számára. A 4—4 ágyhelyet összekötő keskenyebb részen a szekrényeket lehet elhelyezni. A galériaszerű elrendezéssel a gyermekek hálóhelye így közös légtérbe került a lakókonyhával s ezzel biztosítva van a hálóhelyek állandó közös fűtöttsége. A két oromfalban egymással szemben elhelyezett ablakok segítségével viszont mindenkor könnyű cserélni a levegőt és — amikor a konyha melegére már nincs szükség vagy az kellemetlen volna — a felső tér lehűtését.

Ahol sok a gyermek, ott egyrészt a gyermekek önállóbbak, másrészt a legnagyobb már tud vigyázni a kisebbekre. A két legkisebb gyermek egyébként is a szülők szobájában nyerhet elhelyezést, 4—5 éves gyermekek pedig éjszaka már ritkán szorulnak gondozásra. A gyermekeknek ilyen elhelyezése tehát minden nehézség nélkül megoldható és a szülőknek is megfelel.

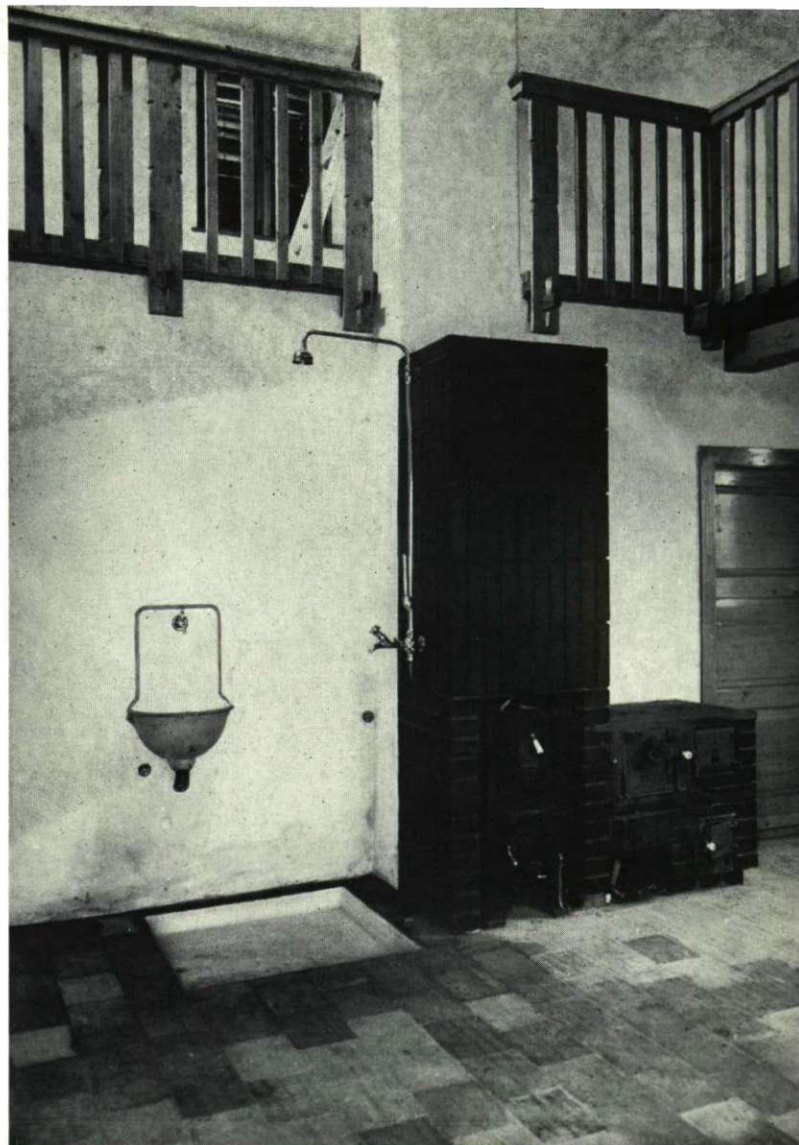
Természetesen ez a terv sem oldja meg tökéletesen a különmemű gyermekek szétválasztásának kérdését. Ebből a szempontból talán a többszobás — esetleg hálófülkés — elrendezés többet nyújtana. Szembeállítva azonban ezzel a fentebb már említett anyagi okokat, valamint azt a lehetőséget, hogy a galéria két oldalát függönnyel jól el lehet választani: a közös légtérű megoldással láttuk a végső célt legjobban szolgálni.

Az épületek szolid, takarékos, de könnyen tisztán tartható és — éppen a sok gyermekre tekintettel — tartós anyagokból készültek. Egy-egy ház 1939-ben kereken 6000 P-be került.

Sokgyermekes családok háza.

1. Kombinált tűzhelykályha.

2. Feljárat a galériára.

1.

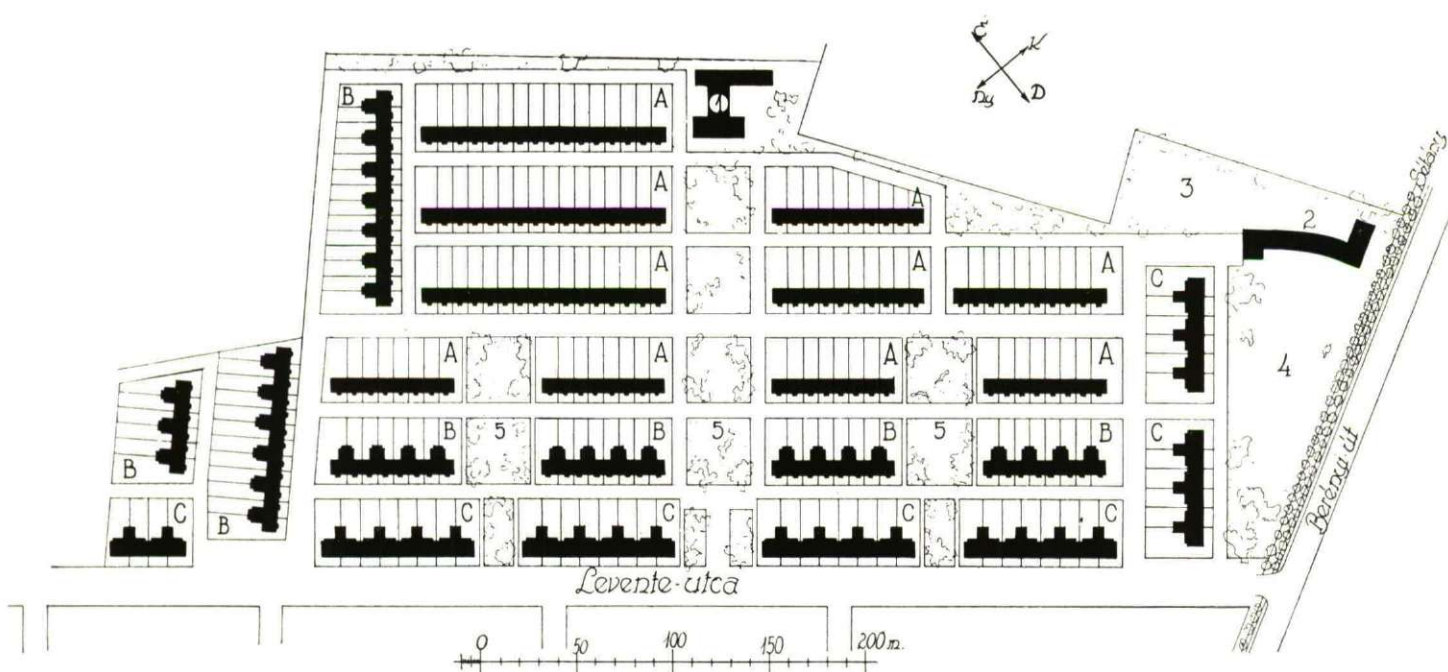

2.

Székesfehérvár, Berényi-úti kislakásos telep

Tervezte: Dr. Kotsis Iván

SZÉKESFEHÉRVÁR, BERÉNYI-ÚTI KISLAKÁSOS TELEP

Tervezte : Dr. Kotsis Iván

A telep özssterülete kereken 25 hold és a helysínrajzon látható elrendezés szerint 222 házhelyre van felosztva, amelyek egyenkint 80—100 □-öl területűek. A beépítés sorházrendszerű és pedig egyoldalú sávokkal.

Az egyes lakássegységek 3 típus szerint készülnek, úgymint:

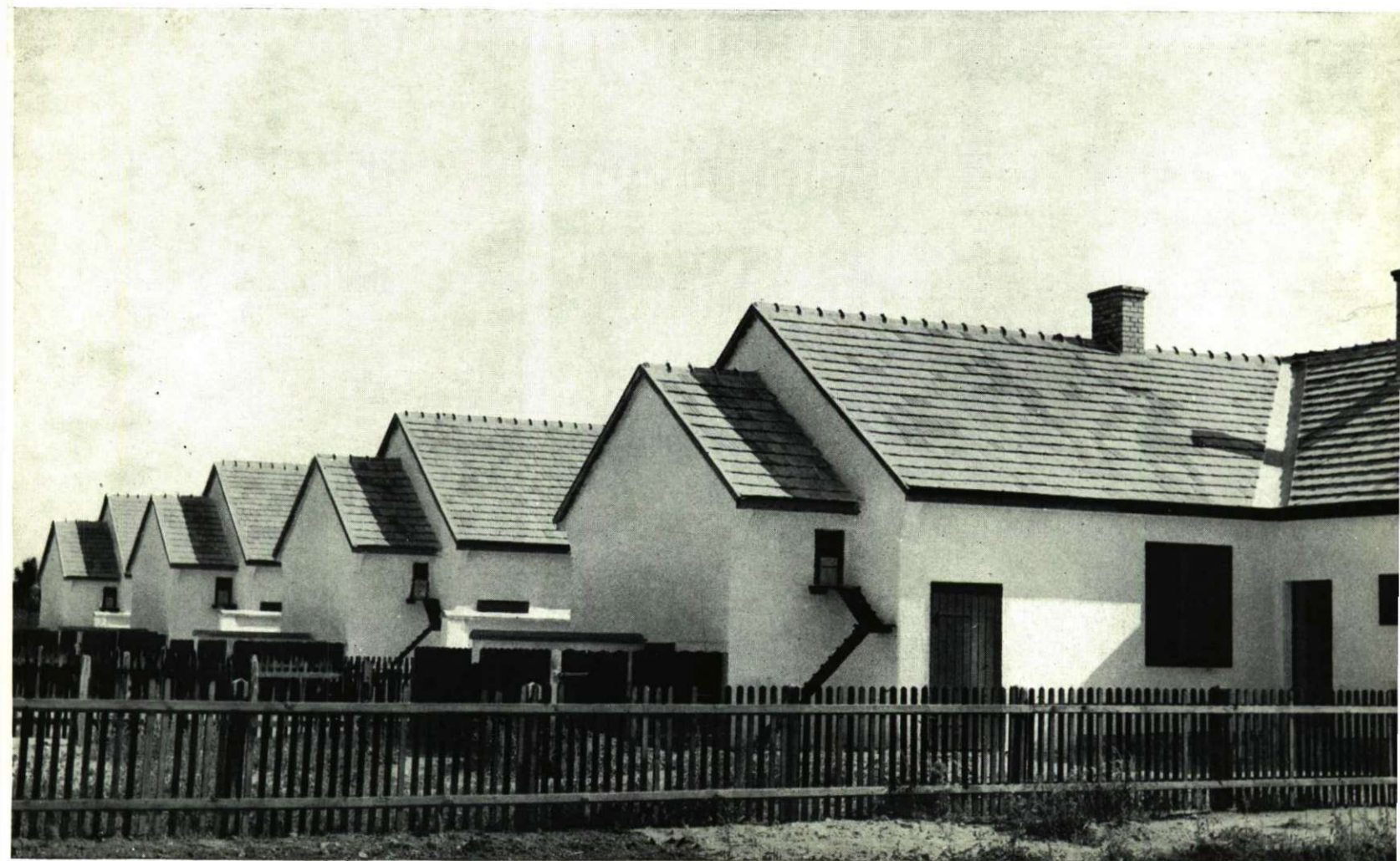
Az »A« típus egyszoba-lakókonyhás, fürdőfülkével a lakókonyha terében. A fürdő vize a tűzhely fölé szerelt és nyomás alatt álló vizet tartalmazó hengerből vétetik és azt a tűzhely füstje melegíti. A fürdőfülke a függöny elhúzásával mosókonyhával is használható. A telek területe 80 □-öl, a beépítés 66 m², illetve 240 m³. Építési költsége 7500 P. A »B« típusú kétszoba-konyhás lakás, fürdőfülkével. A telek területe 80 □-öl, a beépítés 94 m², illetve 340 m³. Építési költsége 10.000 P.

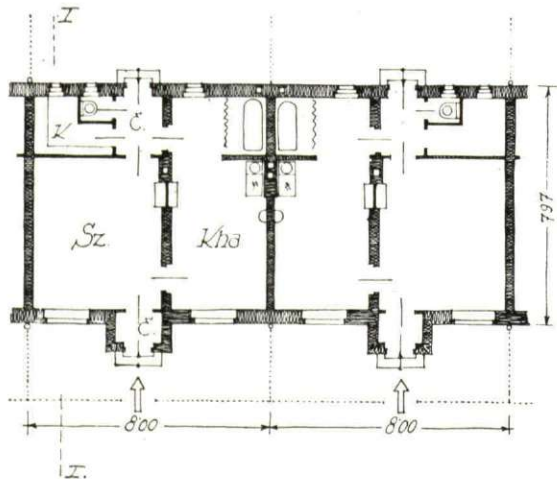
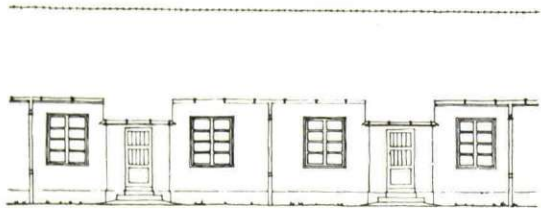
A »C« típus háromszobás lakás, külön fürdőszobával. Telekterület 100 □-öl, beépítés 112 m², illetve 410 m³. Építési költség 12.300 P.

Az »A« típusnál gazdasági helyiségek nincsenek az épülettel egybeépítve, míg a »B« és »C« típusnál hátranyúló szárnyak alakjában készültek. A két típus gazdasági helyiségei egymástól csak részletekben különböznek és tetszés szerint alkalmazhatók akármelyik típusnál. Lényegük, hogy a gazdasági szárny padlójának valamelyes lemélyítése és a födémgerendának mellőzése révén nyert nagyobb belső ürmagassága folytán abban közbelső mennyezettel két emelet sor volt kialakítható (II—II metszet); az alsó földpadlós rész pincének szolgál, míg annak deszkázott mennyezetén lévő felső rész tűzifakamrának. Így a magas talajvízállás miatt elmaradó pince pótolva lett.

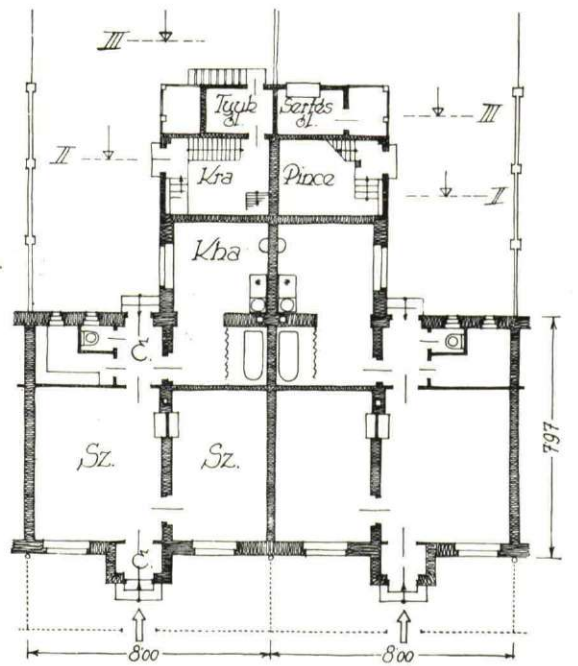
Az »A« típus átalakítható »B« típusúvá a fürdőfülke külső falának kibontásával, amelynek részére a kiváltás már elkészült.

Az építési költségek 1940 október havi értékkel lettek megadva.

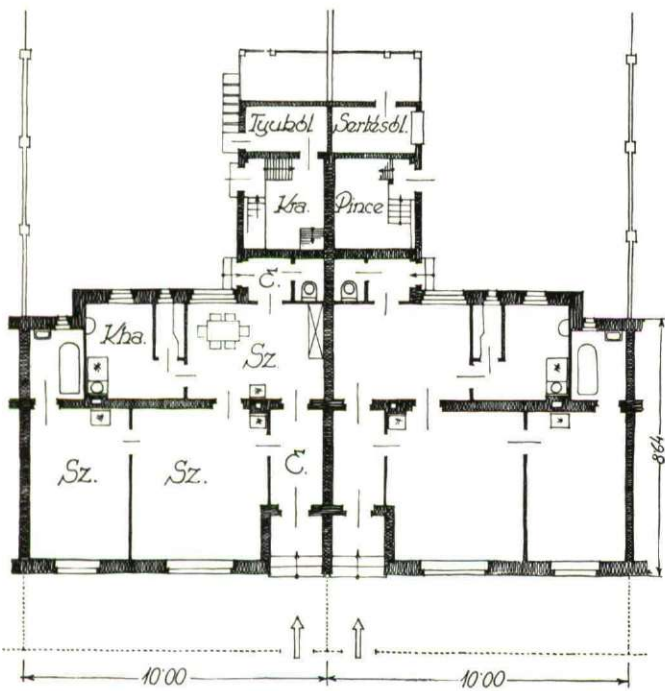
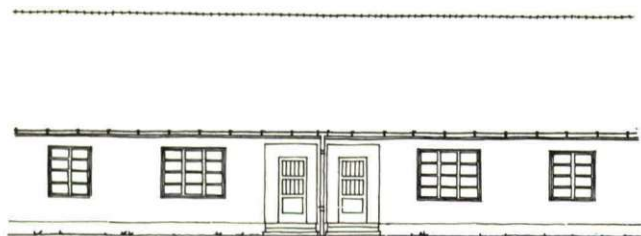

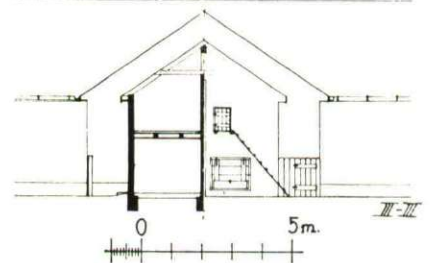
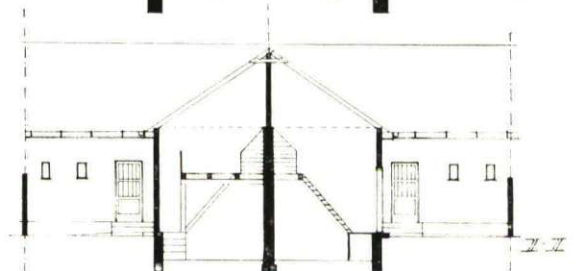
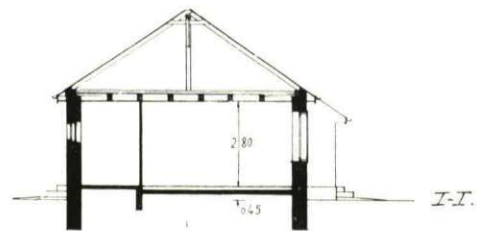
A

B

C

Székesfehérvár. Vámház és vámőrlakás. A főútvonalra néző homlokzat.

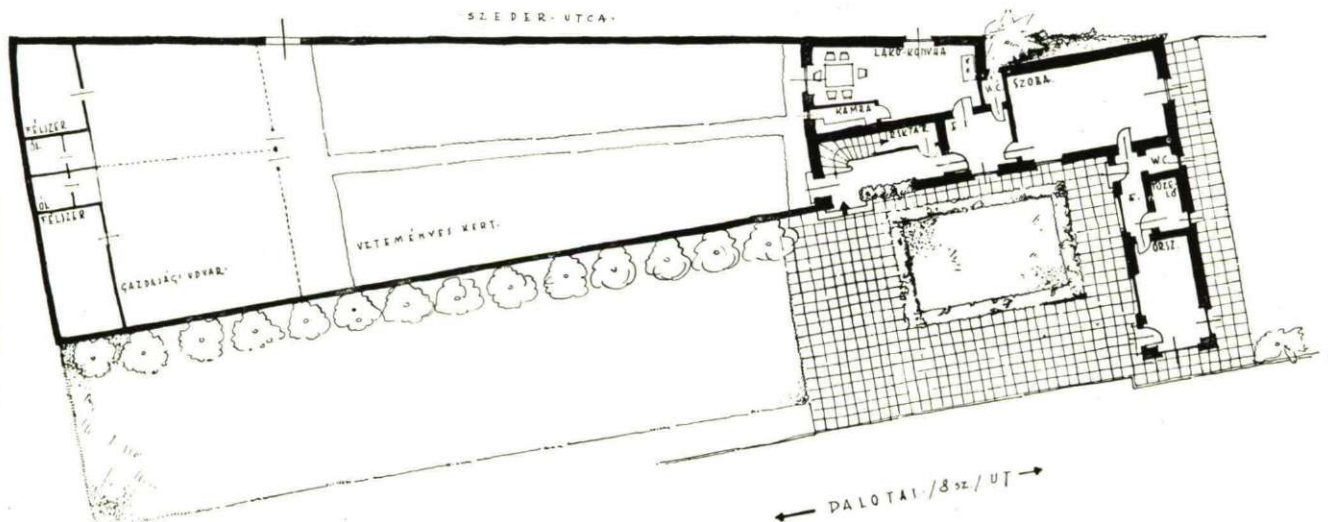
Vámház és vámőr-lakás Székesfehérvárott

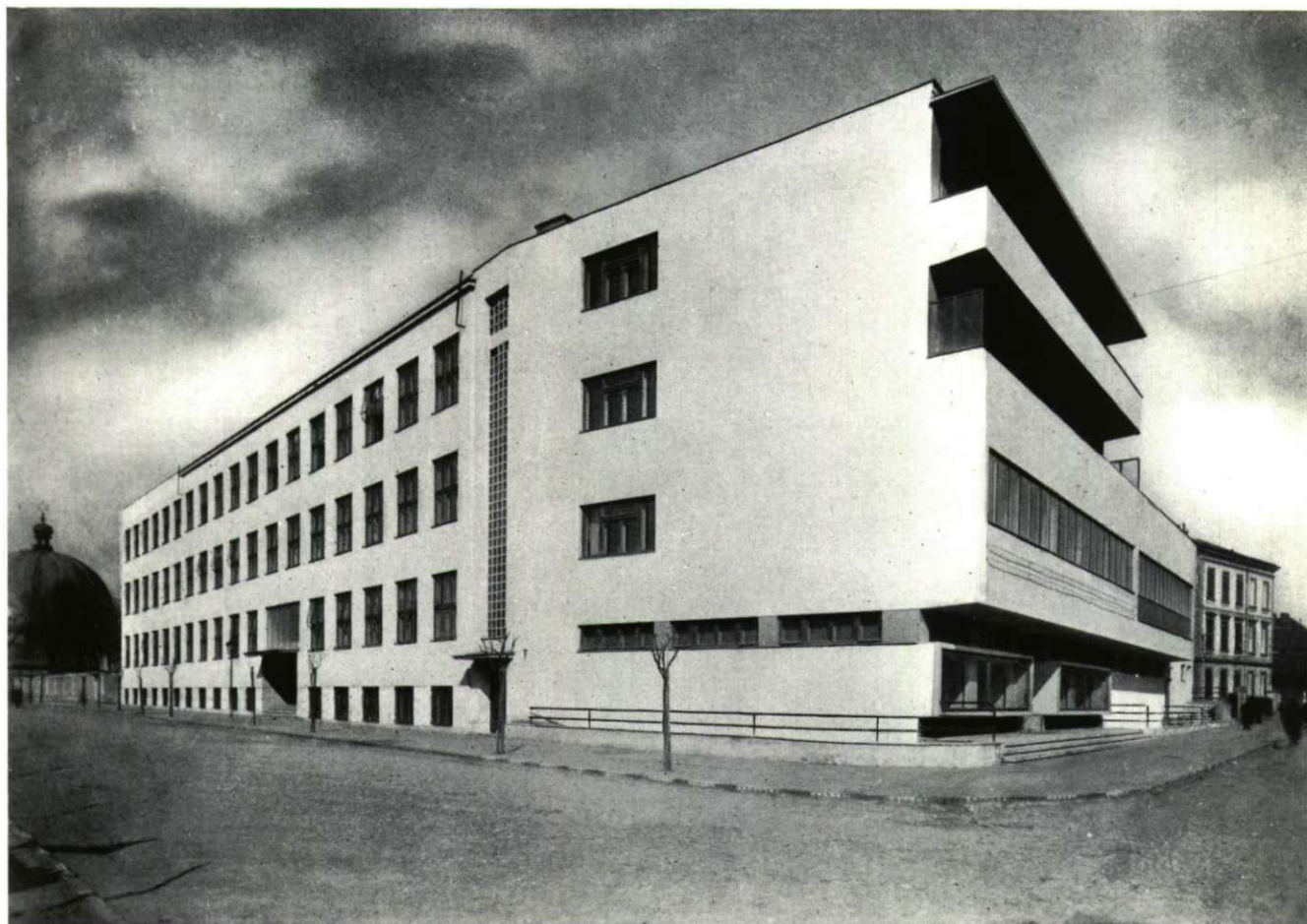
Tervezték: Schmidl Ferenc és Molnár Tibor okl. építészek

Amikor a Székesfehérvár—Jánosháza—Graz-i 8. sz. főútvonal elkészült, ennek székesfehérvári bejáratánál épült fel a mellékelt képen bemutatott őrház, mellette a két vámőr lakásával. Az éjszakai vámőr a földszinten, a nappali szolgáltatást teljesítő az emeleten kapott lakást. Ezért a földszinti lakás szobájának közvetlen csatlakozása is van az őrházhoz. Az épület két utca hegyesszögű találkozásában épült, tehát mindegyik oldalról utcai homlokzatot kellett biztosítani. A lakások előszobája nyitott tornácról nyílik; az emeleti lakás lépcsője is erről

a tornácról indul. Az egy szoba-lakókonyhás lakások szobája 28 m^2 , a lakókonyha kerekén 20 m^2 . A téglafallal bekerített udvarban a két vámőr elkülönített gazdasági udvart, felszert és sertésólat kapott, az udvar többi részét veteményes kertnek használhatják.

Az épület légköbmétere 1939-ben 23 P-be került. A város kövezetvámszedési jogának megvonása óta az őrházat dohányos boltnak adta bérbe a város, a lakásokat pedig továbbra is — a más beosztást kapott — vámőrök lakják, természetbeni lakásként.

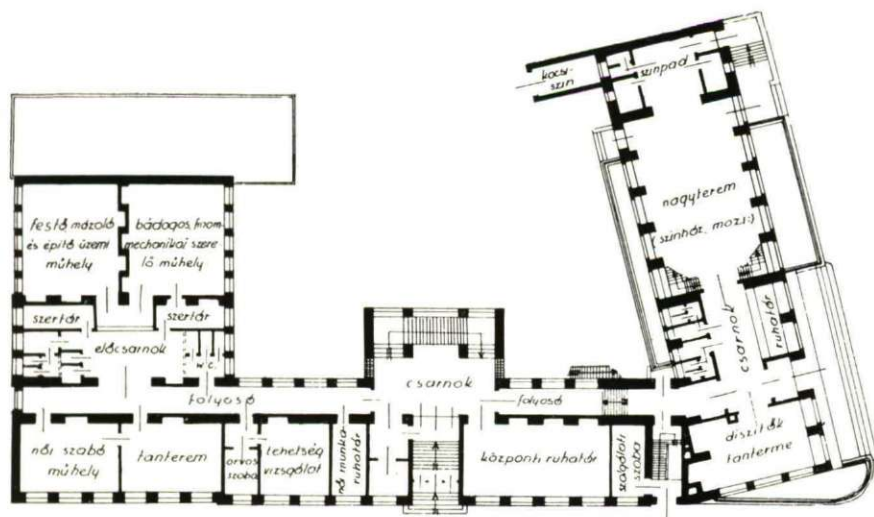

Imaház-utcai homlokzat.

A Kassa körzeti szakirányú iparos- és kereskedőtanonciskola

A mindenkor nagy iskolakultúrával rendelkező Kassa városának is egyik legérdekesebb és legszebb kultúrintézménye az új kereskedő és iparostanonciskola.

Azzal a céllal épült, hogy mintaintézménye legyen a korszerű tanoncikézésnek, abból az alapelvből indulva ki, hogy a sokszor nagyon is mostoha sorsal küzdő kisszerű viszonyok között élő kereskedő- vagy iparostanonc legalább az iskolában ismerje meg és sajátítsa el mesterségének a korszerű technika haladásával jelentkező új fogásait és fogalmat szerezzen azokról a nehezebb és komplikáltabb feladatokról, melyek megoldásával mesterének műhelyében talán sohasem lenne alkalma foglalkozni. Az iskola címe: »Kassai körzeti szakirányú iparos- és kereskedőtanonciskola.« Két tagozatra oszlik: iparos- és kereskedőtanonciskolára. Igazgatása közös, azonban a tanítás a két tagozatban egymástól független.

Az iskolába nemcsak Kassa város iparos és kereskedő tanoncai járnak, de ide tartoznak a környező községek tanoncai is, kb. 30 km körzetből.

A tanoncok nem általános, hanem szakirányú oktatást kapnak. A szakmák felosztása először gyűjtőcsoportok, azután szakmák szerint történik. Gyűjtőcsoportok: ruházati, fém-, építő-, élelmi ipari, kereskedelmi, ipari, stb. csoport. Szakmák szerint pl. a fémipari csoport feloszlik épületlakatos, géplakatos, kovács, autószerelő, villanszerelő, stb. osztályra.

Az egyes csoportok létszáma minimum 15, maximum 40 tanuló. Az épület tantermei ehhez a létszámhoz vannak méretezve.

A tanítás tárgyai feloszlanak közismereti és szaktantárgyakra, melyek természetesen a szakosztályok szerint változnak.

Az elméleti szakoktatáson kívül a tanulók az iskola korszerűen berendezett tanműhelyeiben gyakorlati szakoktatásban részesülnek. Az iskolának a következő tanműhelyei vannak eddig felszerelve: lakatos-, kovács-, asztalos-, férfi és női szabó-, cipész-, férfi és női fodrászműhelyek és elektrotechnikai kísérleti terem. Ezek a tanműhelyek a tanoncok gyakorlati tudását vannak hivatva kiegészíteni, mert, sajnos, nagyon sok munkaadó műhelyének felszerelése hiányos vagy munkaköre olyan, hogy kevés gyakorlati képesítést nyújt tanulóiknak.

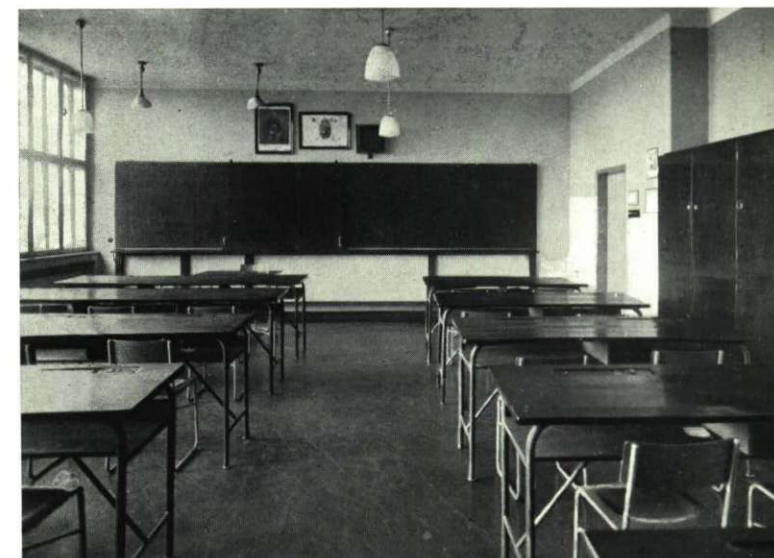
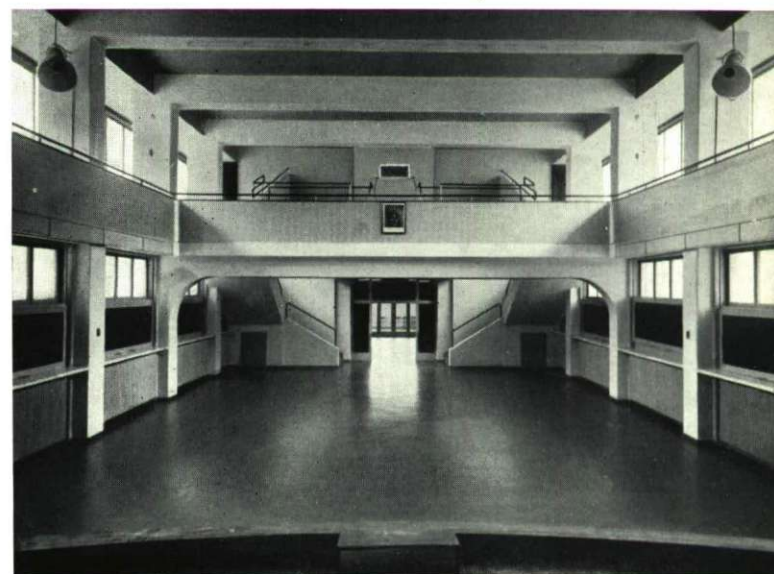
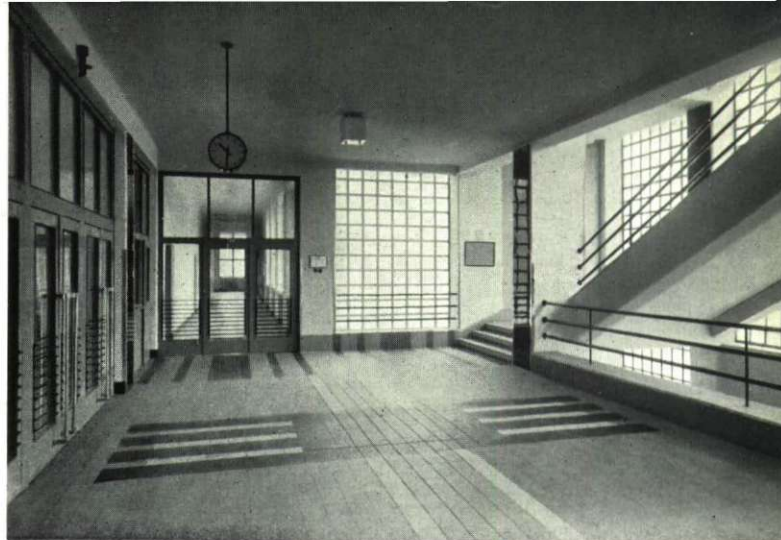
Az iskolát látogató növendékek száma 800—1000 körül változik. Ezek szerint változik az osztályok száma is. Átlagosan 35—40 osztállyal rendelkezik az iskola.

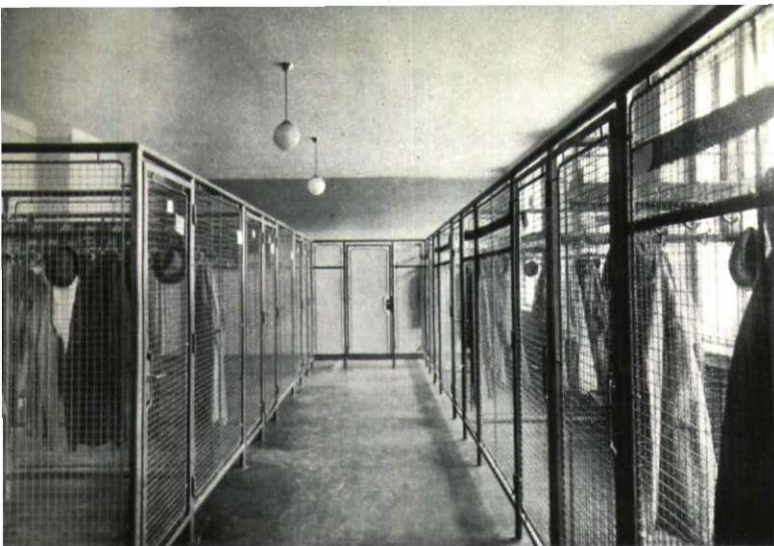
Tanítás a hét minden napján van, a szombati nap kivételével. A tanórák száma naponta 9. Mindegyik osztály hetenként egy napot tölt az iskolában.

Az iskola azonban nemcsak a tudás bővítésével foglalkozik, hanem az ifjúság nevelésével is. Az iskola korszerű épülete ezt a kérdést is könnyen megoldhatóvá teszi, amennyiben egy 400 embert befogadó, színpaddal és mozival ellátott előadóterme van, mely alkalmas szórakozó és művelődő helye a tanulóifjúságnak.

Maga az iskolaépület 1935—38. években épült. Tervezője: Ed. Žáček brünni építésmérnök. Az építési költség kb. 1,000.000 P-t tett ki.

1. Lépcsőház.
2. Tanácsterem.
3. Nagy díszterem.
4. Tanterem.

Az iskolaépület felépítésében és berendezésében mindenütt a legkorszerűbb felfogás érvényesült. Egyenes vonalak, síma felületek, világosság, könnyű áttekintés és célszerűség jellemzik az épület minden egyes részletét.

A teherhordószerkezetenél a vasbeton nyert elsősorban alkalmazást s az általa diktált jellegzetes formanyelv erősen kiütközik úgy a homlokzaton, mint a belső térképzéseken. A homlokzatok anyaga fehérszínű nemes művakolat, a lábazatok fehér szepességi travertinnel burkoltak. A lépcsők sziléziai gránitból készültek. A folyosók padlóburkolata különféle színű lapokkal mintázott keramit, a tanterem és irodahelyiségek padlója vörösszínű fabeton (Xilolith). A lépcsőház hatalmas falai egész kiterjedésükben üvegbetonból készültek, meglepően szép megvilágítást nyújtva a lépcsőháznak és érdekes homlokzati kiképzést az udvari homlokzatnak. Az ablakok részben fából, részben acélból készültek, az ajtók acéltokban zárólemezből készült síma szárnyakkal. A vasalások anyaga mindenütt fehér bronz. A W.C.-k falai fehér porcellán-csempékkel burkoltak, a berendezési tárgyak fehér porcellánból készültek. Minden tanteremben fehér porcellán-mosdó van, fehér csempés falburkolattal. A falak festése fehér, az ajtók és ablakok mázolósa világosszürke. A világítótestek a legkorszerűbb ízléses formában opálüvegből és fehérbronzból vannak. A tanterem bútorzata ízléses és kényelmes acélcső-bútor ugyanaz van az igazgató hivatalos helyiségében és a tanári szobákban. Általában az összes berendezési tárgyak szigorúan összhangoltak az épület modern stílusával. A tanműhelyek a legkorszerűbb gépekkel való felszerelése és berendezése különös figyelmet érdemel. A fodrász tanműhelyek berendezése valóságos látványosság, az asztalos- és lakatos-műhelyekben a legújabb gépekkel ismertetik meg a tanulóifjúságot.

Az iskola berendezésének kiegészítéséhez különben azonnal a felszabadulás után 120.000 pengővel járult hozzá a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr.

Kívánatos lenne, hogy hazánk minél több hasonló iskolaépülettel rendelkezzen. A műszaki tudományok óriási fejlődése és életbevágó jelentősége mindinkább több és több szakképzett iparost kíván az új magyar társadalomtól s hazánk jövőjének biztonságáról és hazánk boldogságáról gondoskodunk akkor, amikor ilyen iskolákkal biztosítjuk a magyar iparosok és kereskedők nevelését.

1. Központi ruhatár.
2. Férfifodrász tanműhely.
3. Lakatosműhely.
4. Asztalosműhely.

SZABADSÁG-TÉR 15

TÁBLAÜVEG
TÜKÖRÜVEG
MÁRVÁNYÜVEG
ORNAMENTÜVEG
KATEDRÁLÜVEG

TELEFON: 129-403.

ÜVEGTÉGLA
ÜVEGFONÁL
„THORAX” BIZTONSÁGI
ÜVEG · SZINES ÜVEG
DRÓT- és NYERSÜVEG

SIKÜVEG-NAGYKERESKEDÉS

Ráday-u. 33/b sz. alatti bérház összes szobafestő és mázoló munkáját, SZIMPER JÓZSEF szobafestő- és mázolómeister Budapest, VII., Péterffy Sándor-u. 15. sz. végezte.

Külföldi lapszemle

MODERNE BAUFORMEN 1941. augusztusi számában Kay Fischer tanár előadásában Kopenhága kislakásos házait mutatja be. Bár kétségtelen, hogy közkedveltség, használhatóság, valamint építészeti megjelenés szempontjából az egyedülálló családi házak előnyösebbek, a városokban az építési költségek és a magas telekárak mégis a többemeletes bérháznak kedveznek és itt kompromisszumot kell elfogadni, már csak azért is, mert a magasságot sokszor maga a városkép is megkívánja. A többemeletes építkezés az utóbbi években óriási változáson ment át. Ez a változás a telek beépítésében és az elemi lakásajt megtervezésében mutatkozott. A keretes beépítést követte

ARBORIT

hézagmentes padló

ROZGONYI, FERY OSZKÁR-UTCA 47. Telefon

Parkettát

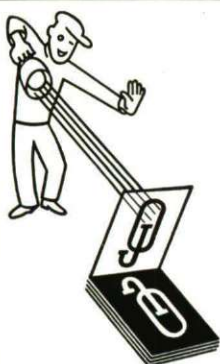
a legjobb kivitelben szállít, lerak, javít

LÁNG JÓZSEF

parkettázó és padlózási vállalata
VI., MUNKÁCSY MIHÁLY-U. 23
Telefon: 129-211, 315-060

KORÁNYI ÉS TÁRSA REDŐNY ES VASIPARI KFT.

BUDAPEST,
VI., Paulay Ede-u. 57
Telefon: 420-754

**Fény-
másolatok**

**Gyorsan
szépen
olcsón**

Magyar Vegykészítményű Papírgyár

OSER JAKAB

Budapest, VI., Ó-utca 49. Tel. 123-890

Duska és Riedlmayer

központi fűtés, vízvezeték és
csatornázás berendezési vállalat

Budapest, II., Batthyány-utca 67-69

Telefon: 355-975

MACSKÁSY ÁRPÁD

okleveles gépészmérnök műszaki vállalata
Szellőző, légűdítő, ködtelenítő,
központi fűtő, vízvezeteki, víz-
termelői, csatornázási, óvóhelyi
berendezések

VI., Dessewffy-utca 16. Telefon: 127-670

Postatakarékpénztári csekkasz. sz.: 21.391

Schmidt Frigyes

redőnykészítő. — Faredőnyök,
vászorredőnyök, mindenféle elsőtéftők
Budapest, VIII., Vig-utca 10. Telefon: 138-388

„DABEG”

víz tisztító berendezések,
mélyfúrások, kútépítés

„HYDRO” részvénytársaság
vízbeszerzés, víz-
tisztítás és talajkutató
számára

„DABEG”

benzinkutak, hatóságilag eng.
tárolóberendezések tűzveszélyes
folyadékok számára

Műszaki Berendezéseket
Forgalombahozó k. f. t.

Budapest, VIII., Vajda Hunyad-u. 17

Telefon: 138-255

SEMPERNOVA

a legtartósabb nemesvakolat, kapható minden színben

ELSŐ MAGYAR „SEMPERNOVA” NEMESVAKOLAT-GYÁR ● Budapest, VI., Lövölde-tér 4. Telefon: 221-050

PÁZSY JÓZSEF
ÉPÍTŐMESTER
BUDAPEST, I. ORSZÁGHÁZ U 25.
TEL: 161-241.

ÜVEGBETON

KELE MIHÁLY
ASZTALOSÁRU GYÁRA
Budapest, VIII., Örömvölgy-u. 38-40
Telefon: 131-298

Bukova Lajos
épületüveges és táblaüvegeskereskedő
BUDAPEST, IX., Lónyay-utca 46.
Telefon: 187-026

Elevator felvonó- és gépgyár kft. **LIFTEK**
XIII., Jász-utca 76. Tel: 493-070

MAGYAR WAYSS és FREYTAG RT.
Építési vállalat — Magas, vasbeton, mély, víz és betonépítés
BUDAPEST, V., HARMINCAD-UTCA 6. SZÁM. — TELEFON: 180-800

az egyideig nagyon közkedvelt féligzárt keret, amelynek sok előnye volt. Helyes tájolásnál beengedte az udvarba a késő délutáni napot és kapcsolatot teremtett az utca és az udvar között. Különösen ott volt előnyös, ahol az udvar területe nem volt túl nagy. A sávós építkezésre is találunk példákat, de ez a beépítési mód a szélnek kitett végtelen zöld felületeivel és túlságosan rendszeres megjelenésével nem vált közkedveletté. Helyette

CSÖVEK, fürdőszoba felszerelések, bádógok tetőfedéshez, víz-, gőz-, gáz- és központi fűtési szerelvények **Magyar Cső- és Vaskereskedelmi R.T.**
Budapest, V., Váci-út 30/32. szám. — Telefon: 299-006

átmeneti formák egész tömege keletkezett. Megrövidített szárnyakat létesítettek, hogy az épületek megjelenése ne legyen túl unalmas, de ezzel a zöldterületek védelmét még nem oldották meg. Ebben a vonatkozásban segített az épületeknek egymáshoz vagy a telekhatárhoz szög alatt hajló elrendezése. Ennek a beépítési módnak, amelyet a telken lévő növényzet vagy park gondos megóvása is jellemez, szép példáit mutatja be a lap. Különösen

ANDREA CEMENTÁRUGYÁR ÉS ÉPÍTŐIPARI RT.
FALBURKOLÁS BUDAPEST, V., BÁTHORY-U. 20. TELEFON: 120-092 PADLÓBURKOLÁS

érdekes egy víz melletti városrész tervezett beépítése. — Bécsi kirakatokat láttunk még a lapban, Carl Appe és Erich Engels műveit, különösen az ízléses és célszerű belső berendezés figyelemreméltó. Ugyancsak szépek a bemutatott lakásberendezések is. (Névery Gábor.)

WÄGNER HUGÓ okl. mérnök, **KÖZPONTI FÜTÉS** és víz-vezetékberendezési vállalata, Budapest, II., Keleti Károly-utca 31. sz. Telefon: 366-965

Forrástól is...

Tricosal
beton víztelenítéséhez

Fluat
felületek edzéséhez

Friedländer J. Frigyes
Budapest, m. Lajos-utca 92.
T. E. l.: 462-637

Az
Egeresi Gipszgyár és Vegyiművek Rt.
Egeres (Kolozs megye) által gyártott
EGERESI GIPSZET
vagóntételben Budapesten a
KARBONPAPÍR IPAR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST, VI., LEHEL-UTCA 14
Telefon: 299-010
árusítja

Král Gyula kőfaragómester
kő- és márványgyártelepe
épület, síremlék, oltár, emlékmű stb. munkák
Budapest, III., Lajos-utca 77/79. Tel.: 163-116
Kőbányaüzem: Budakalász

THERMOPHOR
házikémények és szellőzőberendezések, NEDVES FALAK KISZÁRÍTÁSA áramlólevegő-rendszerrel

Custodis Alfonz rt.
V., Nádor-utca 19. Tel.: 112 007

PREGITZER FERENC cementárugyár

Budapest, XIV., Angol-utca 30. Telefon: 297-921

ÉPÍTKEZÉSIGÉPEK ÚJ, HASZNÁLT ÉS KÖLCSÖNZÉS

Benedek Nándor és Társa, Budapest, XIII., Szegedi-út 13

Körting fűtés és klimaberendezés

Körting 146-369

minőséget jelent!

MODERNE BAUFORMEN 1941. szeptemberi számának érdekessége, hogy a Ford Motor Rt. budapesti üzemi épületét is bemutatja. Az épület P. F. Schneider esseni építész műve, érdekes megfigyelni, hogy az ugyancsak Schneider által tervezett, Németországban létesített üzemnél a nagy csarnok áthidalásának rácsos szerkezete fából készült a magyarországi vasszerkezettel szemben. Németországban az anyaggal való takarékoskodás már akkor érvé-

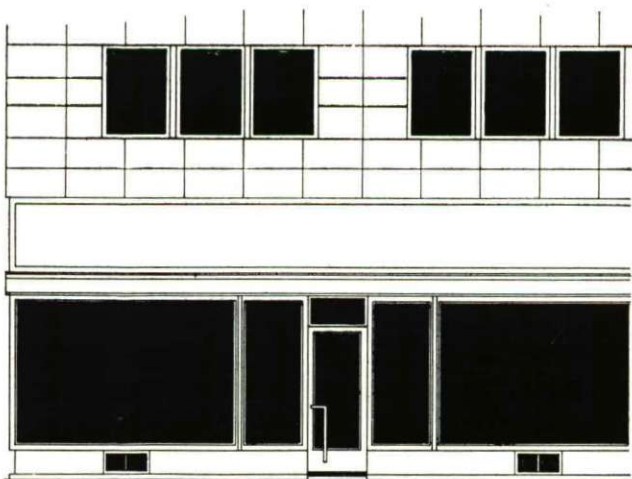
ASPHALTIPARI ÉS ÚTÉPÍTŐ R. T.

BUDAPEST, XIII., VÁCI-ÚT 35. — TELEFON: 498-114, 291-488

Öntött és hengerelt aszfaltburkolatok. — Asphalt comprimé. — Bitumenes és kátrányos szigetelőlemezek gyártása. — A neuchatell természetes aszfaltbányák engedményese és kizárólagos képviselője. — Aszfalt kiöntő anyag.

Márkus Lajos r. t. vasszerkezetek- és láncgyára

Budapest
XIII, Hunn-utca 4/b

Acél- és fémportalók
Acél lakóházablakok
Préselt
acéllemezajtók
Légvédelmi ajtók

nyesült. — A lap bemutatja még Rudolf Lempp munkáit: családi házakat, egy kis templomot és kisvárosi város-házát. Az utóbbi tulajdonképpen egy meglévő régi épület toldással való bővítése. Szép bútorokat és színes belsőségeket látunk még, a szerkezetek között pedig megtaláljuk a garázs 32 m fesztávot áthidaló rácsos faszervezetének részletrajzát. (Névery Gábor.)

Freissler Antal felvonó és gépgyár rt.

Budapest, VI., Horn Ede-utca 4 — Telefon: 122-972, 117-847

*Modern
gyorsjáratú
felvonók*

SZIGMA NAGYSZILÁRDSÁGÚ BETONVAS

MAJOR LÁSZLÓ • BUDAPEST, V., DRÁVA-UTCA 22 • TELEFON: 298-495

Somogyi Béla
 Eternit tetőfedő vállalat
 Eternit csövek
 Eternit falburkolások

*

Budapest, VI.,
 Gróf Zichy Jenő-utca 37. Tel.: 118-355

**FOTOKOPIA
 FÉNYMÁSOLÁS
 SOKSZOROSÍTÁS**

**MŰSZAKI NYOMDA
 KÁDAR U. 4.
 TEL: 113-901.**

DEUTSCHE BAUZEITUNG 1941. évi 37. számában Rolf Spörhase az építészet és szobrászat viszonyát fejtegeti Richard Kuöhl munkáival kapcsolatban. Az építészet és a szobrászat egymással való kapcsolata a különböző építészeti stílusok szerint igen nagymértékben változik. Vannak stílusok, ahol a szobrászat egész alárendelt jellegű, csupán

**Kéményépítés
 Kazánbefalazás
 Kemenceépítés
 Hő-, hűtő-, hangszigetelő
 anyagok gyártása és szerelése**

WELVÁRD ZOLTÁN
 okl. mérnök, építőmester
 BUDAPEST, XI., FORRÁS-UTCA 4.
 Telefon: 258-245

EMERGÉ a tökéletes gumí-
 áruk védjegye!

Magyar Ruggyantaárugyár R.T.
 FÉLSZÁZADOS GYÁRTÁSI TAPASZTALAT

HŐSZIGETELÉS ÉS HANGSZIGETELÉS

nélkül nincsen
 KORSZERŰ
 ÉRTÉKÁLLÓ
 ÉPÍTKEZÉS

AZ ÉPÍTŐANYAG-
 TECHNICA MAI
 ÁLLÁSA SZÉRINTI
 LEGTÖKÉLETESBB
 MEGOLDÁST TE-
 SZIK LEHETŐVÉ

AZ ULTRA-HÄESZ hőszigetelőanyagok és
ULTRA-HÄHÄESZ hangszigetelő anyagok

KIZARÓLAGOSAN GYÁRTJA ÉS FORGALOMBA HOZZA ÉS A SZIGETELŐ MUNKÁK KIVITELEZÉSÉT IS VÁLLALJA:
„NAGYBÁTONY-UJLAKI” EGYESÜLT IPARMŰVEK RT
 BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZAR-ÚT 16. TELEFON: 18-18-08

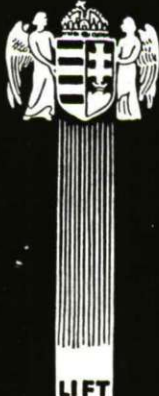
KNUTH K.
 egészségügyi berendezések gyára
 Budapest, VII., Garay-utca 10
 TELEFONSZÁM: 224-801
 Központi fűtés, vízvezeték-szerelés,
 víztisztító berendezések, szellőző be-
 rendezések, mosodaberendezések, ma-
 gasnyomású gőzvezeték építése stb.

Építőanyagot olcsó árban és kitűnő
 minőségben szállít
NERVETTI VIKTOR
 építési anyagkereskedelmi vállalata
 Budapest, VII., Rákóczi-út 80. Tel.: 224-042

lényegtelen díszítőelemét képezi az építészetnek. Viszont vannak stílusok, ahol a szobrászat szinte szerves részét képezi az építészetnek. A művész szobrainál és azok elhelyezésénél feltűnő az a gondos körültekintés, amellyel a szobrot úgy illeszti be a környező épületekbe vagy természetbe, hogy minden szempontból a leg-

**ÜVEG-
 BETON**
 márványüveg-
 burkolás.
 Épületüvegezés
**BIELEK
 KÁROLY**

Budapest
 VIII., Tavaszmező-u. 18,
 telefon: 132-594

**LIFT
 HAVERLAND
 BUDAPEST**

DEICHSEL
Gazajtók

**BUDAPEST
 XIII. VÁCI-ÚT 98.
 Telefon: 298-996**

LOMÁSI ERDŐIPAR R. T. MAGYARORSZÁGI ÜZEMEINEK KIRENDELTSÉGE
 KOLOZSVÁR, MÁTYÁS KIRÁLY-TÉR 7. I. 3 * TELEFON: 18-89

SZÁLLIT: Szatmárnémeti-Gőzfűrész-i és láposbányai (Szatmár megye) parkettagyárából, illetve fűrészéből a legkényesebb fzlést kielégítő bükk-, tölgy-, dió- és kőrisfából készült rendes és díszítő parkettát, különleges eljárással feketére színezett tölgyparkettát, kiváló osztályozású és minőségű bükk-, tölgy-, dió-, kőris- és juhar- stb. építő bútortanyagot. Galócási (Csik vármegye), dédabiztrai és szováti (Marostorda vármegye) fűrészéből bármilyen mennyiségű, méretű és osztályozású luc-jegenyefenyő és bükkfűrészárut

Légvédelmi ajtók Pick Ede Utódai Redőnyök
 Telefon 292-671 Bpest, XIII, Árboc-utca1.

kedvezőbben érvényesüljön. Ismerteti a hamburgi vízhardó szobrát a hamburgi építőszövetkezet háza előtt, továbbá a Coburg tartományi német hősi halottak emlékművét, a lübecki héborús emlékművet, a rendsburgi templom elé helyezett világháborús katonaméleket, a hamburgi katonaméleket. Bemutat továbbá néhány épületen alkalmazott domborműrészletet. (Huber Géza.)

Sóskuti kőhomlokzatokat WEISINGER GYÖRGY okl. mérnök, kőfaragó mester
 és egyéb kőfaragómunkákat készít Budapest, XIV., Egressy-út 23. — Telefon: 297-428
 Az eredeti sóskuti nagybánya kizárólagos művelője

A magyar értelmiség
 egyetlen általános jellegű,
 közérdekű havi folyóirata a

MAGYAR SZEMLE

A szerkesztőbizottság elnöke:
 GRÓF BETHLEN ISTVÁN

Alelnöke:
 SZEKFÚ GYULA

Szerkeszti:
 ECKHARDT SÁNDOR

*

Előfizetési ára magánszemélyeknek
 évi 9.60 P

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
 Budapest, V., Vilmos császár-út 26

*

Kérjen díjmentes mutatványszámot

Minden építési célra kitűnően alkalmas,
 télen meleg, nyáron hűvös **préselt**

nádlemez

3, 5, 7 cm vastagságban

**Pollak Ig. nádszövő-
 gyártól, Soroksár**
 Telefon: 147-380 (2-es mellékállomás)

**SZIGETELJEN
 FALAT, PADLÓT
 LÉGSZIGETELÉSEL**
 AMBRUS, TEL. 120-864
 BPEST, VI., JÓKAI-U. 28

TRAVERTIN

és mindennemű kőfaragó munkát készít:
IFJ. TURRA ADOLF
 kőfaragómester Budapest, VIII., Luther-u. 1/a.
 Tel.: 140-329. Bánya- és üz. telep: Budakalász.
 Tel.: 162-036 19. mellékállomás

SEENGER BÉLA

m. kir. udvari kőfaragómester
 Budapest, XI., Horthy Miklós-út 106
 Készít mindennemű kő-
 és márványmunkákat

BALLAI JÁNOS

egészségügyi berendezések vállalata
 BUDAPEST, IV., FERENC JÓZSEF RAKPART 16
 KÖZPONTI FŰTÉS, VÍZSZERE-
 LÉS, SZELLŐZŐ BERENDEZÉSEK

PARKETTÁT

régit és újat szállít

Gerő Andor

parkét- és padlózási vállalata Budapest
 V., Széchenyi-rakpart 19. Tel.: 123-952

Országos
BUDAPEST 4.

KURZWEIL SÁNDOR

FESTÉKGYÁRA • BUDAPEST, VIII., NÉMET-UTCA 10-12

„STABITOL“

szín- és fényálló műkőfestékek a
LEGJOBBAK

Fémszálas Picklin falsarokvédő és hermetikus elzárás
Budapest. VI., Podmaniczky-u. 63. T. 112-C55

Nedvességelleni szigetelés **SÁNDOR ARNOLD**
GOUDRON vállalat, VI., Podmaniczky-u. 29. Telefon: 116-353

Hűtő, szárító, szellőző, ködtelenítő, légnedvesítő
„Eselgé“ kompresszor-telepek
Légvonal szerkesztésű **ventilátorok** minden célra és teljesítményre
SCHUBAUER mérnök Budapest, III., Föld-utca 51. Telefon: 162-206

Szennyvíztisztító telepek
SADO házi kisderítők
PRISTER MŰVEK RT.
BUDAPEST, I., ATTILA-U. 95. 161-230

Hazai Felvonó Vállalat
Megnagyobbított korszerűen felszerelt
felvonógyár és iroda május hó 1-től Budapest, XIV.,
Nagy Lajos király útja 210/212. Telefon: 297-418.

LIFT

CRITTALL RENDSZERŰ SZAB. SUGÁRZÓFŰTÉS, **KESZLER JENŐ ÉS FIVÉRE**
VIZVEZETÉKBERENDEZÉSI VÁLLALAT V., BÁLVÁNY-UTCA 5. TEL.: 180-237

MARBOIT KÖIPAR BUDAPEST, I., KELENHEGYI-ÚT 11 KAPUBEJÁRATOK,
PORTÁLOK

BUDAPEST-SZENTLŐRINCZI és TATAI CSERÉP- ÉS TÉGLAGYÁR
Részvénytársaság, Pestszentlőrinc

Bogdány és Társa Központi fűtés, vízvezeték és egészségügyi berendezések
Budapest, VI., Izabella-utca 79. Telefon: 120-988

**ÉPÜLET- ÉS PORTÁL-
ŰVEGEZÉSI VÁLLALAT** **BODORIK ANTAL** Budapest, VII., Károly-
körút 9. Tel.: 423-369

A Magyar Építőművészet kiadóhivatala és szerkesztősége új címe:
Budapest, VII., Dohány-utca 20. III. 16
Telefon: 223-668. Postacsekkszám: 46.003

POSNANSKY ÉS STRELITZ RT.

ASZFALT-FEDÉLLEMEZ- ÉS KÁTRÁNYVEGYTERMÉK-GYÁR BUDAPEST

Közp. iroda: V., Zsitvay Leó-u. 13. Gyár: Pestszenterzsébet, Horthy Miklós-út 63

BIEHN JÁNOS RT.

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 21 — TELEFON: 115-350

Tetőfedés, szigetelés, aszfaltburkolatok, kátránytermékek,
fedél és szigetelőlemezek gyártása, kocsikenőcs, gépzsír

BITUMEN ÚTÉPÍTŐ RT.

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-U. 21 — TELEFON: 115-350

Ú t b u r k o l a t o k k é s z í t é s e
öntött és hengerelt aszfaltból. Kátrányos és bitumenes keretek. Olajos portalanítás

SÁRKÁNY ERVIN ÉPÍTÉSZ ACÉLBETON BURKOLÓ VÁLLALAT

BUDAPEST, II., BEM JÓZSEF-UTCA 24. TELEFON: 166-539

„SÁRKÁNYBETON” JÁRDA- ÉS PADLÓBURKOLÁS

GROZIT

ASZFALT ÉS KÁTRÁNY VEGYITERMÉKGYÁR RT.

IRODA: BUDAPEST, V., SZENT ISTVÁN-KÖRÚT 22

KALLÓS MANÓ

csász. és kir. udvari szállító

Budapest, IX., Soroksári-út 142. Tel.: 131-948

Kátrány-, aszfalt-, bőr-falszigetelőlemezek. Mezőgazdasági és műszaki kenőanyagok és az összes kátránytermékek vegyészeti gyára

*A kilincsek forgórései szabadalmazott
kopogató persellyel vannak ellátva.*

CHRONALIUM

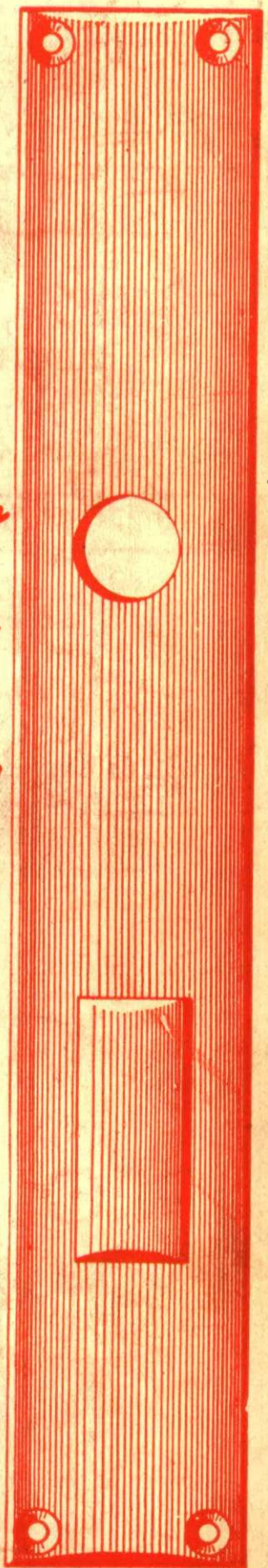
*Rozsdamentes
Könnyű fém*

*#
Építésvetetek
minden formában
minden ártíhoz
minden fajta záríhoz*

*Vigyázzát,
utánózzák!*

*#
TÖRV. VÉDVE*

*Öntvények,
rudak, lemezek,
szalagok,
csövek és csavarok.*

GÁSPÁR VILMOS

FÉMKÜLÖNLEGESEGEK

BUDAPEST, VII, ALMASSY-TER 16. TEL. 228-488 • 228-253